

بسمه تعالی

جرایم مربوط به مواد مخدر و روان گردان

استاد جابر محمدی

(با اشاره به نظرات استاد اعظمی و استاد امی)

نگارش شهرام صاحبی^۱

مقدمه

بعد از پیروزی انقلاب، اولین قانون مربوط به مواد مخدر، قانون تشدید مجازات مرتکبین جرائم مواد مخدر مصوب ۱۳۵۹ شورای انقلاب بود. در سال ۱۳۶۷ قانون مبارزه با مواد مخدر به تصویب مجمع تشخیص مصلحت نظام رسید و در سال ۱۳۷۶ اصلاح شد و تحت عنوان قانون اصلاح قانون مبارزه با مواد مخدر قرار گرفت. این قانون مجدداً در سال ۱۳۸۹ مورد اصلاحات و الحاقاتی واقع شد و اکنون تحت عنوان «قانون اصلاح قانون مبارزه با مواد مخدر مصوب ۱۳۷۶ مجمع تشخیص مصلحت نظام با اصلاحات و الحاقات بعدی» شناخته می شود.

تصویب اولیه قانون مبارزه با مواد مخدر و همچنین اصلاحات و الحاقات بعدی آن در راستای بند ۸ اصل ۱۱۰ قانون اساسی به عنوان معضل نظام توسط رهبری به مجمع ارجاع شده است. در اصلاحات سال ۱۳۸۹، طبق ماده ۴۶، مجمع تشخیص مصلحت نظام، موضوع مورد بحث را از معضل خارج و بیان داشته: «اصلاح این قانون توسط مجلس شورای اسلامی بلامانع است».

کلیات

منظور از مواد در این قانون سه چیز است: ۱- مواد مخدر ۲- مواد روان گردان ۳- پیش سازهای مواد مخدر و روان گردان

انواع مواد مخدر

۱- تریاک و مشتقات آن:

تریاک از گرز گیاه خشخاش (یا گرز شیطان) به دست می آید. بعد از استعمال تریاک آنچه باقی می ماند **سوخته** نام دارد. اگر سوخته را جوشانده و از صافی رد کنند، **شیره** به دست می آید و آنچه اضافه می ماند **تفاله** نام دارد. شیره گاهی با حل کردن در مایعات و گاهی با تدخین استعمال می شود و آنچه باقی می ماند **جوهرنگاری** یا **انسی** گویند. از دیگر

^۱ - کارآموز دوره ۲۱۳ تهران

مشتقات تریاک **مرفین** و **هروئین** است. از هر ۱۰ کیلو تریاک ۱ کیلو مرفین به دست می آید و از مرفین، هروئین به دست می آید.

مرفین	نوع اول	انواع هروئین به معنای عام
هروئین خیابانی - ۶ تا ۷٪ خلوص دارد.	نوع دوم	
هروئین آزمایشگاهی یا کراک ^۱ - ۶۰ تا ۷۰٪ خلوص دارد.	نوع سوم	
کریستال یا اشک خدا - بیش از ۹۵٪ خلوص دارد.	نوع چهارم	

۲- شاهدانه و مشتقات آن:

گیاه شاهدانه یا کانابیس هندی بر خلاف گیاه خشخاش همواره برای تهیه مواد مخدر کشت نمی شود لذا این امر باید مورد توجه قرار گیرد.

- **چرس / حشیش / ماری جوانا / اسرار:** گیاه شاهدانه را وقتی به گل یا میوه نشست از ریشه می کنند و برعکس آویزان می کنند تا مواد چسبناک (ماده رزینی) از ریشه به سرشاخه های خشک شده یا به میوه نشسته بیاید. سپس این ماده رزینی را که مثل حنای خیس شده است بر می دارند و به آن چرس گفته می شود.
- **بنگ / گل:** خود سرشاخه های خشکیده یا به گل نشسته حاوی رزین را اگر قطع کنند اعم از اینکه پودر کرده باشند یا نه، خالص باشد یا نه، بنگ نامیده می شود.
- **گراس / علف:** به برگ های گیاه شاهدانه که حاوی رزین (ماده مؤثر و چسبناک) باشد گراس می گویند. گاهی گراس را به جای تنباکوی سیگار قرار داده و استعمال می کنند که به آن **سیگاری** گفته می شود.
- **بنگاب / دوغ وحدت / شوکران:** به خیسانده ی بنگ در آب، بنگاب می گویند. در این حالت وزن ماده مخدر با آب حساب می شود.

۳- کوکائین:

کوکائین ماده مخدر گران قیمتی است که از برگ درخت کوکا گرفته می شود. این ماده به صورت منشورهای کوچک متبلور می شود. در صد بسیار کمی از آن قابلیت حل شدن در آب دارد اما در الکل کاملاً حل می شود.

۴- موادی که عمدتاً به صورت صنعتی تولید می شوند:

این مواد در تصویب نامه راجع به فهرست انواع مواد مخدر مصوب ۱۳۳۸ ذکر شده اند. مثل متادون.

^۱ - کراک در اصل از کوکائین ساخته می شود که یک ماده گران قیمت است و چون مثل کشک است و موقع استعمال می شکند و صدا می دهد به آن کراک می گویند. اما به علت قیمت بالای کوکائین، در ایران و افغانستان کراک از هروئین ساخته می شود و در واقع همان هروئین نوع سوم است.

منظور از مواد مخدر در قانون مبارزه با مواد مخدر:

فرض کنید ماموران، ماده ای کشف کنند که به آن کیمیکال، دستمال یا مفترون و... می گویند؛ برای تشخیص ماده مخدر بودن یا نبودن، باید موارد زیر را ملاک عمل قرار داد:

۱- قانون مبارزه با مواد مخدر (ق.م.م.م.) آن را جرم انگاری کرده باشد.

۲- در تصویب نامه راجع به فهرست انواع مواد مخدر مصوب ۱۳۳۸ آمده باشد.

۳- به اعلام وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، مواد مخدر شناخته شده باشد؛

هر چند مطابق تبصره ۱ ماده ۱ ق.م.م.م. «منظور از مواد مخدر در این قانون، کلیه موادی است که در تصویب نامه راجع به فهرست مواد مخدر مصوب ۱۳۳۸ و اصلاحات بعدی آن احصا یا توسط وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی به عنوان مخدر شناخته و اعلام می گردد.» اما در خصوص اعلام وزارت بهداشت، تبصره الحاقی ماده ۴۶ تعدیلی ایجاد کرد و برای وزارتخانه فقط حق تعیین مصداق قائل شد در واقع با توجه به اینکه در مواد ۴، ۵، ۸ و تبصره ماده ۴۶ الحاقی مصوب ۱۳۸۹ مجمع آمده است: غیر از این موارد مذکور در قانون و تصویب نامه، سایر مواد مخدر و روان گردان هایی که مدنظر مقنن است باید در قالب طرح یا لایحه به تصویب مجلس برسد، اعلام وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی به این معنی نیست که این وزارت بتواند ماده ای را که در قانون مبارزه با مواد مخدر یا این فهرست نیامده به عنوان ماده مخدر معرفی کند و ما بتوانیم بر اساس آن برخورد کنیم پس وزارت بهداشت نمی تواند چیزی که جزء هیچ یک از مواد مذکور در قانون نیست و در تصویب نامه هم نیامده را ماده مخدر اعلام کند بلکه منظور این است که هرگاه نام ماده مخدر برای قاضی ناآشناست باید از اداره نظارت بر مواد مخدر و افیونی وزارت بهداشت (که زیرمجموعه معاونت غذا و داروست) استعلام کند تا ببیند جزء یا از مشتقات مواد مخدر مذکور در قانون یا تصویب نامه هست یا نه. اگر این اداره گفت مثلا از مشتقات تریاک است به عنوان یک ماده مخدر با آن برخورد می کنیم یا ممکن است که بگوید جزء مواد مذکور در قانون و تصویب نامه نیست. پس وزارت بهداشت یک واسطه و مرجع استعلام است.

مثلا ترامادول یک شبه افیون است و آثار ماده مخدر را هم دارد ولی مقنن آن را ماده مخدر محسوب نکرده و از مواد مخدر مندرج در قانون نیز مشتق نشده. لذا اگر از کسی گرفتیم نمی توانیم مثل ماده مخدر با آن رفتار کنیم ولو اینکه از وزارت بهداشت استعلام کنیم و بگویید ماده مخدر است. لذا نگهداری و عرضه و فروشش به عنوان نگهداری و عرضه و فروش ماده مخدر محسوب نمی شود ولی اینکه جرم هست یا نه در بحث جزای اختصاصی به آن می پردازیم (با ترامادول به عنوان یک دارو برخورد می کنیم)

«ناس» ماده مخدر نیست و مصرف و نگهداری آن جرم نمی باشد. مواد تشکیل دهنده آن تنباکوی سبز و آهک است. زبان مصرف کنندگان ناس به دلیل وجود آهک در آن دچار ترک های عمیق می شود.

مواد روان گردان (پسیکوتروپ):

روان گردان ها دو دسته هستند: صنعتی غیر دارویی و صنعتی دارویی

• روان گردان های غیر دارویی نیز خود سه دسته اند:

۱- محرک: مثل آمفتامین یا مت آمفتامین که به آن شیشه، تینا، بلور، یخ، هندلینگ هم گفته می شود^۱

۲- توهم زا: مثل اسید لیزرژیک یا LSD

۳- محرک و توهم زا: مثل قرص اکستاسی

• روان گردان های دارویی: مثل دیازپام، لورازپام و کلونازپام

در قانون مربوط به مواد روان گردان مصوب ۱۳۵۴ چهار جدول وجود دارد که هم مواد روان گردان دارویی را بیان می کند و هم مواد روان گردان غیردارویی را. روان گردان های دارویی، مطابق همین قانون رسیدگی می شود. اما در مورد روان گردان غیر دارویی باید دانست، به موجب قانون اصلاح قانون مبارزه با مواد مخدر در سال ۱۳۸۹ عبارت «روان گردان های صنعتی غیر دارویی» در قانون اضافه شد و قانون مربوط به روان گردان ها در خصوص مواد روان گردان غیردارویی نسخ شده است. ضمناً فقط ۶ مورد از روان گردان های غیر دارویی مذکور در جداول مربوط به آن قانون (۱- لیزرژیک اسید دی اتیل آمید (LSD) ۲- متیلن دی اکسی مت آمفتامین (MDMA یا اکستاسی) ۳- گاما هیدروکسی بوتیریک اسید (GHB) ۴- فلونیترازپام ۵- آمفتامین ۶- مت آمفتامین (شیشه))، در قانون مبارزه با مواد مخدر (ماده ۸) جرم انگاری شد. که البته در مورد باقی مواد روان گردان، لایحه ای تنظیم شده اما تاکنون به تصویب مجلس نرسیده است.

به طور مثال یکی از این روان گردان های غیردارویی شیشه است که تا قبل از سال ۱۸۹ اگر از کسی کشف می شد طبق قانون روان گردان ها با آن برخورد می کردیم و رسیدگی به آن هم در صلاحیت دادگاه عمومی بود اما در سال ۱۳۸۹ روان گردان های غیردارویی از این قانون جدا و ملحق به قانون مبارزه با مواد مخدر گشت که در صلاحیت دادگاه انقلاب می باشد.

در خصوص روان گردان های دارویی نیز اگرچه قانون حاکم بر آن قانون مربوط به مواد روان گردان است اما با توجه به اطلاق بند پ ماده ۳۰۳ ق. آ. د. ک. مصوب ۱۳۹۲ دادگاه صالح، دادگاه انقلاب است.

موضوع	سال	قانون حاکم	دادگاه صالح
روان گردان غیر دارویی (۶ نوع مذکور در ماده ۸ ق. م. م. م.)	تا سال ۱۳۸۹	ق. مربوط به مواد روان گردان	دادگاه عمومی
	از سال ۱۳۸۹	ق. مبارزه با مواد مخدر	دادگاه انقلاب
روان گردان دارویی	تا سال ۱۳۹۲	ق. مربوط به مواد روان گردان	دادگاه عمومی
	از سال ۱۳۹۲	ق. مربوط به مواد روان گردان	دادگاه انقلاب (بند پ م ۳۰۳ ق. آ. د. ک)

^۱ - ترکیب شیشه عبارت است از: ید، فسفر قرمز، اسید تولئین، افرین و استون.

^۲ - از گندم سیاه (چاودار) که دچار آفت و قارچ آراگون شده، ساخته می شود و به شکل تمبرهایی هست که با قراردادن روی زبان مصرف می شود.

^۳ - ماده ۳۰۳ - به جرایم زیر در دادگاه انقلاب رسیدگی می شود:

پ - تمام جرایم مربوط به مواد مخدر، روان گردان و پیش سازهای آن و قاچاق اسلحه، مهمات و اقلام و مواد تحت کنترل

اگر دارو جزء روان گران های دارویی نباشد: در صلاحیت سازمان تعزیرات	فروش بدون نسخه
اگر دارو جزء روان گردان های دارویی باشد: در صلاحیت دادگاه انقلاب	دارو

پیش سازها:

ماده ۴۰ - «هر کس عالماً عامداً به قصد تبدیل یا تولید مواد مخدر یا روان گردان‌های صنعتی غیر دارویی، مبادرت به ساخت، خرید، فروش، نگهداری، حمل، ورود، صدور و عرضه مواد صنعتی و شیمیائی از قبیل ایندیریداستیک، اسید انتراتیلک، اسید فنیل استیک، کلرور استیل و سایر مواد مندرج در جداول یک و دو ضمیمه به ماده ۱۲ کنوانسیون مبارزه با قاچاق مواد مخدر و داروهای روان گردان مصوب ۱۹۸۸ میلادی و اصلاحات و الحاقات بعدی آن بنماید، همچنین نسبت به ورود، خرید، فروش، ساخت، مصرف و نگهداری یا صدور کدئین و متادون اقدام نماید با رعایت تناسب و با توجه به مقدار مواد حسب مورد به مجازات های مقرر در ماده ۵ قانون مبارزه با مواد مخدر محکوم خواهد شد.»

در قانون مواد مخدر از پیش سازها هم بحث می کنیم. پیش سازها یا مربوط به مواد مخدر هستند مثل: کورتیکو استروئید یا مربوط به روان گردان ها هستند مثل ید، فسفر قرمز، اسید تولئین، افدرین و استون که این ها پیش ساز شیشه هستند. مثلاً نورجیزک و تمجیزک اصلش یک بوپرونورفین است اما در ایران از محلول هروئین، آمفتامین و کورتیکواستروئید ساخته می شود که به شدت اعتیاد آور است. (در ایران جزء مشتقات هروئین است)

معیار تشخیص پیش سازها از ماده مخدر و روان گردان چیست؟ مثلاً یک نفر ید، فسفر و اسید تولئین و افدرین ترکیب کرده که بسازد ولی هنوز کامل نشده که پلیس او را می گیرد. این را باید پیش ساز حساب کنیم یا ماده مخدر؟

معیارهای تشخیص ماده مخدر:

۱- استقلال در مصرف داشته باشد و به همین صورت مصرف شود.

۲- آخرین حلقه تولید باشد، مثلاً همه مواد شیشه را قاطی کرده اند اما حلقه آخر که استون است هنوز اضافه نشده.

اگر ماده مکشوفه استقلال در مصرف داشته باشد یا آخرین حلقه تولید باشد ماده مخدر است اما اگر هیچ یک از این دو معیار وجود نداشته باشد، پیش ساز است. مثلاً ما دو نوع هروئین خیس داریم: یک نوع آن در اردبیل تولید می شود و استقلال در مصرف دارد (به همین صورت خیس استفاده می شود و اگر در مجاورت هوا قرار بگیرد حالت سم پیدا می کند و برای بدن مضر است) اما یک نوع هروئین که تولید الیگودرز است، خیسش می کنند تا وزنش زیاد شود و استقلال در مصرف ندارد^۱ اما با توجه به اینکه آخرین حلقه تولید است و تنها کافی است خشک شود، لذا ماده مخدر است نه پیش ساز. شیشه زرد (شیشه ای که با استون شسته نشده است) هم همین طور است و استقلال در مصرف ندارد.

۱- اگر این نوع هروئین کشف شد نباید دستور خشک کردن صادر شود و بعد توزین شود، زیرا به همین حالت استقلال در مصرف دارد.

۲- اگر این نوع هروئین کشف شود باید قبل از توزین، آب آن گرفته شود.

در برخورد با پیش سازها به طریق زیر عمل می شود:

اساساً نگهداری آنها جرم نیست مثلاً فسفر قرمز جزء آن جداول نیست پس اگر از کسی فسفر قرمز بگیریم جرم نیست هر چند قصد تولید شیشه داشته و نمی توانیم مجازاتش کنیم. البته شروع به جرم هست ولی قابلیت مجازات ندارد چون مجازات مواد مخدر بر اساس مقدار است و ما نمی دانیم که این شخص قصد تولید چه مقدار مواد مخدر داشته و لذا قابل مجازات نیست.	جزء جدول ۱ و ۲ ضمیمه به ماده ۱۲ کنوانسیون ^۱ مبارزه با مواد مخدر ۱۹۸۸ نباشد
۱- به قصد تولید مواد مخدر باشد: به استناد ماده ۴۰ الحاقی به ق.م.م. ناظر به ماده ۵ همان قانون جرم است. ۲- به قصد تولید مواد مخدر نباشد: جرم نیست.	جزء جدول ۱ و ۲ ضمیمه به ماده ۱۲ کنوانسیون مبارزه با مواد مخدر ۱۹۹۸ باشد

بنابر آنچه گفته شد پیش سازها با ۲ شرط جرمند:

- (۱) جزء جداول باشد
 - (۲) به قصد تبدیل یا تولید مواد مخدر یا روان گردان صنعتی غیر دارویی، ساخته یا خرید یا فروش یا نگهداری یا حمل یا وارد یا صادر یا عرضه شود.
- آیا در این موارد، قصد مفروض است؟
- خیر طبق تبصره ۱ ماده ۳۲ آیین نامه ق.م.م. باید با لحاظ موارد مکتسبه و سایر قرائن، قصد مرتکب احراز شود.

مواردی که توسط مراجع انتظامی توقیف می شوند:

نکته ای که خیلی از قضات محترم به آن توجه نمی کنند مواردی است که در صورتجلسه کشف توسط مرجع انتظامی (نوع و میزان مواد، مکان، آلات و ادوات موقوفه مثل اتومبیل، وجوه نقد، گوشی) درج می شود.

۱- مواد مخدر و روان گردان:

روند تعیین تکلیف مواد مکشوفه به شرح ذیل است:

^۱ - جداول مزبور، در ماده ۳۲ آیین نامه اجرایی ق.م.م. مصوب ستاد مبارزه با مواد مخدر، منعکس شده و نیازی به رجوع به کنوانسیون نمی باشد.

<p>۱- مواد مکشوفه مصرف عقلایی نداشته باشد (مثل شیشه، کراک، چرس، گراس و بنگ): دستور معدوم کردن آن توسط دادسرا صادر می شود.</p> <p>۲- مواد مکشوفه مصرف عقلایی داشته باشد (مثل تریاک، مورفین، کدئین، متادون): پرونده با صورتجلسه، در اجرای م ۱۴۸ ق. آ. د. ک. برای ضبط به دادگاه ارسال می شود.</p>	<p>صدر قرار منع تعقیب یا موقوفی تعقیب^۱</p>
<p>در خصوص مواد مکشوفه، دادگاه تعیین تکلیف می کند.</p>	<p>صدور قرار جلب به دادرسی</p>

رویه این است که مواد مکشوفه، بدو توزین شود و در برگ توزین درج شود اما اگر بنا به دلیلی مثل ایام تعطیل و اوقات کشیک، ماموران موادی را کشف و در صورتجلسه کشف، میزان تقریبی آن را قید کنند این برای تفهیم اتهام اولیه کافی است اما مسلماً برای اخذ آخرین دفاع کافی نیست و لازم است قبل از اخذ آخرین دفاع میزان دقیق مواد مشخص و در برگ توزین قید شود. (برای توضیحات بیشتر ر. ک: تصویب نامه راجع به امحاء مواد افیونی)

۲- تلفن همراه

ماده ۱۴۷ ق. آ. د. ک

۳- اتومبیل

در موارد زیر اتومبیل ضبط و در غیر آن مسترد می شود:

۱) اتومبیل از وجوه حاصل از مواد مخدر به دست آمده باشد. (ماده ۲۸)^۲

۲) وسایل نقلیه ای که در درگیری مسلحانه از قاچاقچیان مواد مخدر به دست می آید دادگاه آن را به نفع سازمان عمل کننده ضبط می کند. (تبصره ماده ۲۸)

۳) وسائط نقلیه ای که حامل مواد مخدر شناخته می شوند به نفع دولت ضبط و با تصویب ستاد مبارزه با مواد مخدر در اختیار سازمان کاشف قرار می گیرد. چنانچه حمل مواد مخدر بدون اذن و اطلاع مالک وسیله نقلیه صورت گرفته باشد وسیله نقلیه به مالک آن مسترد می شود. (ماده ۳۰)

چه زمانی یک اتومبیل حامل مواد مخدر تلقی می شود؟

۱) مواد مخدر به میزانی باشد که عرفاً برای حمل آن به اتومبیل نیاز است.

۲) مواد مخدر به هر میزان، در اتومبیل جاسازی شده باشد.

۱- ماده ۱۰۹ ق. م. ا. جرائم ذیل مشمول مرور زمان تعقیب، صدور حکم و اجرای مجازات نمی شوند:

الف- جرائم علیه امنیت داخلی و خارجی کشور

ب- جرائم اقتصادی شامل کلاهبرداری و جرائم موضوع تبصره ماده (۳۶) این قانون با رعایت مبلغ مقرر در آن ماده

پ- جرائم موضوع قانون مبارزه با مواد مخدر

۲- ماده ۲۸ - کلیه اموالی که از راه قاچاق مواد مخدر یا روان گردان‌های صنعتی غیر داروئی تحصیل شده و نیز اموال متهمان فراری موضوع این قانون در صورت وجود ادله کافی برای مصادره، به نفع دولت ضبط و مشمول اصل ۵۳ قانون اساسی در خصوص اموال دولتی نمی باشد.

تصمیم راجع به اتومبیل:

- دادرس: حکم به ضبط اتومبیل
- مقام تحقیق: دستور توقیف اتومبیل

طبق آیین نامه نحوه نگهداری اموال توقیف شده موضوع تبصره ماده ۱۴۷ ق. آ. د. م. اتومبیل الزاما باید در پارکینگ های مصوب نگهداری شود. این آیین نامه در خصوص اموال وسیله ارتکاب جرم یا محصل از جرم حتی حیوانات است.

فرق جاساز با تعیبه این است که در تعیبه اقدام به ساخت محلی برای مخفی کردن مواد نکرده ایم مثل اینکه مواد را در کانال کولر مخفی کنیم.

علت اهمیت ذکر سازمان محکوم له در احکام مصادره اموال این است که اگر بعدا شخص ثالثی اعتراض داشت، چون باید به طرفیت محکوم له و محکوم علیه پرونده، اقامه دعوا کند، این امکان برای وی ناممکن نشود. (ر. ک: ماده ۴۱۸ ق. آ. د. م) اعتراض ثالث حسب مورد در دادگاه انقلاب یا تجدیدنظر طرح می شود.

در فرضی که اتومبیل حامل مواد مخدر برای شخصی غیر از مجرم است و در اختیار وی قرار داده شده باشد، اگر مالک اتومبیل مطلع باشد، معاون جرم تلقی و خودرو ضبط می شود در غیر این صورت، اتومبیل مسترد می گردد. و ضمنا بر خلاف ق. قاچاق کالا و ارز، قیمت اتومبیل مسترد به جزای نقدی اضافه نمی شود. (زیرا تصریحی وجود ندارد)

در مورد مجازات مصادره اموال، در سال ۷۶ در ق. م. م. م. ذکر شده بود مصادره اموال به استثنای هزینه متعارف خود و خانواده اش و لذا فرقی نداشت منشا اموال مشروع باشد یا نباشد در اصلاح سال ۸۹ مصادره اموال ناشی از همان جرم ذکر شد و در ماده ۴۵ الحاقی در سال ۹۶، ضبط اموال ناشی از جرایم مواد مخدر ذکر شد.

۴- وجوه نقد

اگر از راه قاچاق مواد مخدر تحصیل شده باشد به نفع دولت ضبط (ماده ۲۸) و الا مسترد می شود. مقام تحقیق باید وجوه را (حتی در مواردی که باید مسترد شود اما مالک در دسترس نیست) به حساب سپرده امانی دادگستری واریز کند نه حساب خزانه داری کل، در این صورت فیش واریزی در پرونده نگهداری می شود و وقتی قاضی دادگاه فیش را ببیند متوجه امر می شود.

قاچاق مواد مخدر: ماده ۲۸

مقدمه - انواع قاچاق:

۱- گمرکی: بند الف ماده ۱ ق. مبارزه با قاچاق کالا و ارز

۲- حکمی: مواردی است که مقنن، عملی را که ذاتاً قاچاق نیست، قاچاق محسوب کرده (مثل ماده ۱۴ ق. جامع کنترل و مبارزه ملی با دخانیات یا ماده ۴۸ ق. حفاظت و بهره برداری از جنگل ها)

۳- عرفی: مواردی که عرف آن را قاچاق می داند ولی قانوناً قاچاق نیست.

قاچاق مواد مخدر با توجه به ماده ۳۳ ق. م. م. و الحاق ایران به کنوانسیون معاهده واحد مواد مخدر ۱۹۶۱ نیویورک و کنوانسیون مبارزه با مواد مخدر ۱۹۸۸ سازمان ملل و نظریه اداره حقوقی در سال ۱۳۹۷ عبارت است از:

هر اقدامی اعم از تولید، توزیع، خرید، فروش، حمل، نگهداری، و اخفا مواد مخدر.

بنابراین در تمام مواردی که قاچاق مواد مخدر مطرح می شود مثل ماده ۲۸ (ضبط اموالی که از راه قاچاق مواد مخدر تحصیل شده)، ماده ۱۱ (اعدام مرتکب قاچاق مواد مخدر به طور مسلحانه) و بند ت ماده ۴۷ ق. م. ا. (عدم امکان تعویق و تعلیق قاچاق عمده مواد مخدر)، این معنا مدنظر است نه قاچاق گمرکی.

حبس بدل از جزای نقدی جرایم مربوط به مواد مخدر

ماده ۳۱- محکومانی که قادر به پرداخت تمام یا بخشی از جریمه نقدی مورد حکم نباشند باید به ازای روزی ده هزار ریال در زندان های نیمه باز و باز و یا مراکز اشتغال و حرفه آموزی اقامت نمایند، در صورتی که طرز کار و رفتار محکومان در مدت اقامت مذکور شایسته باشد بنا به تقاضا و تشخیص مسئولان اداره مراکز و موافقت اجرای احکام، مبلغ فوق به ازای روزی بیست تا پنجاه هزار ریال محاسبه می شود.

تبصره ۱- تقسیط جزای نقدی مورد حکم پس از اجرای مدت حبس توسط اجرای احکام، منوط است به اخذ وثیقه ای معادل آن و تضمین معتبر از طرف شخص ثالث که مدت آن بیش از سه سال نباشد.

تبصره ۲- طول مدت حبس بدل از جزای نقدی به هر حال بیشتر از ده سال نخواهد بود.

ماده ۲۷ ق. م. ا. : ... در صورتی که مجازات مورد حکم، شلاق تعزیری یا جزای نقدی باشد، هر روز بازداشت، معادل سه ضربه شلاق یا سی صد هزار (۳۰۰,۰۰۰) ریال است ...

ماده ۲۹ ق. م. ا. : هرگاه بازداشت بدل از جزای نقدی توأم با مجازات حبس باشد بازداشت بدل از جزای نقدی از تاریخ اتمام حبس شروع می شود که از حداکثر مدت حبس مقرر در قانون برای آن جرم بیشتر نیست و در هر حال مدت بازداشت بدل از جزای نقدی نباید از سه سال تجاوز کند.

ماده ۵۲۹ ق. آ. د. ک. : ... در صورت تقاضای تقسیط از جانب محکوم علیه و احراز قدرت وی به پرداخت اقساط، دادگاه نخستین که رأی زیر نظر آن اجراء می شود می تواند با اخذ تضمین مناسب امر به تقسیط نماید...

حداکثر ۱۰ سال	در ق. م. م. مصوب ۱۳۷۶	میزان حبس بدل از جزای نقدی
حداکثر ۳ سال	در ق. م. ا. مصوب ۱۳۹۲/۲/۱	
حداکثر ۱۵ سال	در ق. قاچاق کالا و ارز مصوب ۱۳۹۲/۱۰/۳	

در مورد حداکثر میزان حبس بدل از جزای نقدی مربوط به ق. قاچاق کالا و ارز اختلافی وجود ندارد زیرا موخر بر ق. م. ا. است. اما در مورد ق. م. م. با توجه به تفاوت ماده ۳۱ آن با مواد فوق الذکر از ق. م. ا. و ق. آ. د. ک، آیا باید قائل به نسخ شویم؟

رویه قضایی این است که ماده ۳۱ متروک است و در این موارد طبق ق. م. ا. و آ. د. ک. عمل می شود. ضمناً در دستورالعمل کاهش جمعیت کیفری زندان ها مصوب رئیس قوه قضاییه، آمده است: مواد ۲۷ و ۲۹ ق. م. ا. در تمام پرونده ها حاکم است الا قاچاق کالا و ارز. این نظر هر چند به لحاظ نتیجه منطقی است اما از نظر حقوقی اشکال دارد؛ توضیح اینکه اولاً ق. م. م. در اجرای بند ۸ اصل ۱۱۰ ق. ا. به عنوان یکی از معضلات نظام، از سوی رهبری به مجمع تشخیص مصلحت ارجاع شد و مجمع ق. م. م. را تصویب کرد یعنی این قانون توسط مجمع با لحاظ حکم حکومتی تصویب شده نه از باب حل اختلاف بین مجلس و شورای نگهبان. ثانیاً متعاقب اصلاح ق. م. م. در سال ۸۹ مجمع حق اصلاح این قانون را به مجلس اعطا کرد (ماده ۴۶) اما مجلس در ماده ۵۷۰ ق. آ. د. ک. فقط ماده ۳۲ ق. م. م. را منسوخ اعلام کرده نه بیشتر؛ در نتیجه ماده ۳۱ از نظر حقوقی نسخ نشده است. (نظریه شماره ۷/۹۲/۸۰۰ مورخ ۹۲/۴/۳۱ اداره حقوقی نیز موید همین دیدگاه است)

صلاحیت دادگاه بخش

در این خصوص اختلاف نظر وجود دارد اما به نظر ما، دادگاه بخش در پرونده های مواد مخدر صلاحیت رسیدگی ندارد مگر اینکه ابلاغ ویژه صادر شود. که آن هم ابلاغ ویژه دادرسی است چون پرونده های مواد مخدر با کیفرخواست رسیدگی می شوند یعنی پرونده ابتدا باید به دادسرای شهرستان فرستاده شود و با صدور کیفرخواست، دادگاه بخش دارای ابلاغ ویژه، رسیدگی کند. اما دکتر امی معتقد است با وحدت ملاک از ماده ۳۳۷ ق. آ. د. ک. می تواند به جانشینی از بازپرس اقدام کند (با لحاظ شرایط وحدت و تعدد قاضی) اما به نظر ما وقتی گفته می شود وحدت ملاک، یعنی اینکه قانون این نظر را بیان نکرده و ما نمی توانیم در مقام بیان باشیم ضمناً ماده ۲۹۹ ق. آ. د. ک. اشعار دارد در صورت ضرورت به تشخیص رئیس قوه قضاییه، در حوزه بخش، دادگاه عمومی بخش تشکیل می شود نه انقلاب بخش.

حقوق جزای عمومی افتراقی جرایم مواد مخدر

قاعده تناسب: مواد ۴، ۵ و ۸

انواع تناسب گیری با لحاظ میزان مواد مخدر:

۱- ریاضی: مثلاً اگر ماده مخدر ۱ گرم بود ۱ ضربه شلاق یا ۸ هزار تومان جزای نقدی (نظر استاد اعظمی)

۲- عرفی: مثلاً اگر ماده مخدر ۱ گرم بود می توان ۲ ضربه شلاق حکم داد (نظر دیوان عالی کشور و اکثر قضات)

دیدگاه دیگری که این زمینه وجود دارد و از طرفداران کمی برخوردار می باشد این است که منظور مقنن تناسب گیری نیست بلکه مناسب بودن حکم با شخصیت مجرم (اصل فردی کردن کیفر) و قواعدی از این دست می باشد و لذا یکی از معیار مناسب

بودن حکم، میزان مواد مکشوفه است و موید این نظر عبارت صدر تبصره ماده ۴۵ است آنجا که اشعار می دارد «اگر حکم به حداقل داده شود» و از آن معلوم می شود اگر قاعده تناسب، الزامی بود مجازات ثابتی به دست می آمد، در حالی که عبارت فوق خلاف ثابت بودن مجازات را می رساند.

نحوه تناسب گیری:

۱- معدل گیری: با لحاظ میزان مواد، یک تناسب از حداقل و یک تناسب از حداکثر می گیریم، با هم جمع و بعد تقسیم بر ۲ می کنیم.

$$۲- \frac{\text{حداکثر مجازات} - \text{حداقل مجازات}}{\text{حداکثر گرم} - \text{حداقل گرم}} \times (\text{مواد مکشوفه} - \text{حداقل گرم}) + \text{حداقل مجازات}$$

مثال: بند ۴ ماده ۸، بیش از ۴ گرم تا ۱۵ گرم = ۵ تا ۸ سال حبس

مواد مکشوفه، ۴ گرم = ۵ سال حبس

مواد مکشوفه، ۱۵ گرم = ۸ سال حبس

مواد مکشوفه، ۸ گرم = ؟

$$۱۰۸۰ \text{ روز} = ۳۶۰ \text{ روز} \times ۳ \text{ سال} = ۵ \text{ سال} - ۸ \text{ سال}$$

$$۱۱ \text{ گرم} = ۴ \text{ گرم} - ۱۵ \text{ گرم}$$

$$۹۸ \text{ روز} = ۱۱ \div ۱۰۸۰$$

$$۵ \text{ سال و } ۳۹۲ \text{ روز} = ۵ \text{ سال} + (۴ \text{ گرم} - ۸ \text{ گرم}) \times ۹۸$$

لذا برای هر گرم مازاد بر حداقل ماده (۴ گرم، ۵ سال)، ۹۸ روز اضافه می شود بنابراین در فرض ۸ گرم، ۵ سال برای ۴ گرم و ۳۹۲ روز (۴ تا ۹۸ روز) برای ۴ گرم دیگر حکم صادر می کنیم یعنی مجموعاً ۵ سال و ۳۹۲ روز حبس.

فواید تناسب:

۱- اخذ تامین مناسب

۲- تعیین مجازات مناسب

معیار درجه مجازات، مجازات متناسب شده است یا مجازات قانونی؟ مثلاً مجازات ۵۰۱ گرم هروئین طبق ماده ۴ برابر است با ۳ تا ۱۵ سال حبس (درجه ۳) و مجازات متناسب آن ۳ سال است، حال در این خصوص کدام مجازات ملاک درجه جرم است، ۳ یا ۱۵؟

قاعده تناسب جهت صدور تامین و حکم مناسب اجرا می شود لذا برای تعیین درجه مجازات، مجازات قانونی ملاک است. بنابراین اگر چنین پرونده ای که مستوجب مجازات های ماده ۳۰۲ ق. آ. د. ک. است به دادیار ارجاع شود با امعان نظر به ماده ۹۲ همان قانون، دادیار صالح به رسیدگی نمی باشد. حال در صورت ارجاع، دادیار باید چه اقدامی کند؟ صدور قرار عدم صلاحیت، صحیح نیست زیرا این قرار وقتی صادر می شود که مرجع قضایی صلاحیت نداشته باشد در حالی که در اینجا، مرجع قضایی (دادسرا) صلاحیت دارد اما مقام قضایی دادیار صلاحیت ندارد. صدور قرار امتناع از رسیدگی نیز صحیح نیست زیرا مستند قانونی ندارد (مقنن، قرار امتناع از رسیدگی را فقط در مورد رد دادرس پذیرفته). اما با توجه به اینکه دادستان می تواند از ارجاع خود عدول کند، دادیار با تنظیم صورت جلسه اعلام می دارد که بازپرس صلاحیت رسیدگی دارد.

استثنائات قاعده تناسب:

۱- تعدد جرم:

به نظر ما، قاعده تناسب ناظر به شرایط عادی است و در موارد تخفیف و تشدید اجرا نمی شود. توضیح اینکه با توجه به رای وحدت رویه ۷۳۸ مورخ ۱۳۹۳^۱ در خصوص تعدد جرم در پرونده های مواد مخدر باید طبق ماده ۱۳۴ ق. م. ا. عمل شود و ملاک این ماده نیز حداکثر مجازات جرم است لذا قاعده تناسب قابلیت عمل ندارد.

اما مخالفین این نظر قائل به رعایت قاعده تناسب در این موارد نیز هستند. منتها در نحوه اجرا به دو دسته تقسیم می شوند:

۱) وقتی تناسب گرفته می شود یک مجازات ثابت به دست می آید لذا وفق بند دوم ماده ۱۳۴ ق. م. ا. اگر جرائم ارتكابی بیش از سه جرم نباشد تا یک چهارم و اگر جرائم ارتكابی بیش از سه جرم باشد تا نصف مجازات مقرر قانونی به اصل آن اضافه می گردد. (نظر پژوهشگاه قوه قضاییه)

۲) بعد از تناسب گیری، ملاک برای تشدید، مجازات مقرر قانونی است یعنی با توجه به اینکه مجازات مندرج در ماده مربوطه از ق. م. م. م. (مجازات قبل از تناسب گیری) دارای حداقل و حداکثر است، مجازات متناسب را وفق بند اول ماده ۱۳۴ تشدید می کنیم - مثال: فردی مرتکب حمل ۵ کیلو تریاک، فروش ۵۰۱ گرم حشیش، خرید ۲ گرم شیشه

^۱ - رأی وحدت رویه شماره ۷۳۸-۱۳۹۳ هیأت عمومی دیوان عالی کشور

نظر به اینکه قانون اصلاح قانون مبارزه با مواد مخدر مصوب ۱۳۷۶ و اصلاحیه آن مصوب ۱۳۸۹ حکم خاصی در مورد تعدد جرم وضع نکرده، بنابراین ماده ۱۳۴ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ با توجه به آمره بودن آن، در جرایم مواد مخدر نیز حاکم بوده و در تعیین مجازات برای مرتکبین اینگونه جرایم، در صورت تعدد بزه های ارتكابی لازم الرعایه است.

^۲ - ماده ۱۳۴ ق. م. ا. : در جرائم موجب تعزیر هرگاه جرائم ارتكابی بیش از سه جرم نباشد دادگاه برای هر یک از آن جرائم حداکثر مجازات مقرر را حکم می کند و هرگاه جرائم ارتكابی بیش از سه جرم باشد، مجازات هر یک را بیش از حداکثر مجازات مقرر قانونی مشروط به اینکه از حداکثر به اضافه نصف آن تجاوز نکند، تعیین می نماید. در هر یک از موارد فوق فقط مجازات اشد قابل اجراء است و اگر مجازات اشد به یکی از علل قانونی تقلیل یابد یا تبدیل یا غیر قابل اجراء شود، مجازات اشد بعدی اجراء می گردد.

در هر مورد که مجازات فاقد حداقل و حداکثر باشد، اگر جرائم ارتكابی بیش از سه جرم نباشد تا یک چهارم و اگر جرائم ارتكابی بیش از سه جرم باشد تا نصف مجازات مقرر قانونی به اصل آن اضافه می گردد.

شده است. حال مجازات متناسب هر جرم را تعیین می کنیم مجازات متناسب وی به ترتیب می شود: ۵، ۳ و ۳ سال؛ حال وفق صدر ماده ۱۳۴ مجازات اشد (۵ سال) اجرا می شود و اگر در همین مثال، مجرم چهار جرم مرتکب می شد و مجازات متناسب جرایم وی به ترتیب عبارت بود از: ۵، ۳، ۳ و ۴ سال، وفق بند اول ماده ۱۳۴ به هریک تا نصف آن اضافه می شود (در نتیجه مجازات جرایم وی به ترتیب ۷/۵، ۴/۵، ۴/۵ و ۶ سال می شود) و النهایه مجازات اشد (۷/۵ سال) اجرا می شود. (نظر استاد امی)

تفصیل نظر استاد امی:

«اگر برای اعمال مقررات تعدد، ماده ۱۳۴ ق.م.ا. مصوب ۱۳۹۲ را حاکم بدانیم، نتیجتاً اینکه در تعیین مجازات بر اساس میزان مواد، تناسب مورد نظر قانونگذار (مجمع تشخیص مصلحت نظام) رعایت نخواهد شد. فاکتور رعایت تناسب بر اساس میزان مواد باید در تمامی مراحل اعمال مجازات های جرایم مواد مخدر مدنظر باشد و هیچ قاعده ای نمی تواند آن را زایل کند. فرض کنید شخصی ۶۰ گرم تریاک را به فروش رسانده است. (عمل وی مشمول بند ۲ ماده ۴ شود) می باشد. از بازرسی منزل همین شخص، ۱ گرم سوخته تریاک هم کشف شده (مشمول بند ۱ ماده ۵ می شود) و در نتیجه تعدد جرائم محقق شده است. هم اکنون اگر بخواهیم قاعده تعدد ماده ۱۳۴ ق.م.ا. را اعمال کنیم باید با توجه به تعداد جرایم ارتكابی (۲ فقره) مجازات هر کدام از جرایم را حداکثر مجازات قانونی برای آن جرم در نظر گرفته (حداکثر مجازات بند ۲ ماده ۴ برای فروش ۶۰ گرم تریاک و حداکثر مجازات بند ۱ ماده ۵ برای نگهداری ۱ گرم سوخته تریاک) و بین این دو مجازات اشد را اجرا کنیم! نتیجه اینکه در تعیین مجازات جرایم مشمول قاعده تعدد، اجرای ماده ۱۳۴ ق.م.ا. با تصریح قانونگذار جرایم مواد مخدر (مجمع تشخیص) مبنی بر رعایت تناسب با توجه به میزان مواد تعارض دارد. بنا به مراتب همان مصوبه مجمع و فاکتور اصلی تعیین مجازات های جرایم مواد مخدر یعنی رعایت تناسب با توجه به میزان مواد حاکم بوده و نمی توان برای تعیین مجازات از قاعده صرف ماده ۱۳۴ استفاده کرد. برای تعیین و اجرای مجازات جرایم مواد مخدر که مشمول قاعده تعدد می شوند، به شکل ذیل عمل می کنیم: اگر تعداد جرایم ارتكابی تا ۳ جرم باشد، برای هر جرم با توجه به میزان مواد، مجازات متناسب را حکم کرده و بین آن ها مجازات اشد را اجرا می کنیم. اگر تعداد جرایم ارتكابی بیش از ۳ جرم باشد، برای هر جرم با توجه به میزان مواد، بیش از مجازات متناسب را مشروط بر اینکه از متناسب به اضافه نصف آن تجاوز ننماید، حکم کرده و بین آن ها مجازات اشد را اجرا می کنیم. شایان ذکر است که رأی وحدت رویه شماره ۷۳۸ بر خلاف قاعده رعایت تناسب بر اساس میزان مواد در جرایم مواد مخدر مصوب مجمع تشخیص می باشد و این عدم رعایت تناسب در اوزان بالاتر تفاوت های غیر قابل قبولی را در تعیین و اجرای مجازات ایجاد می کند که هرگز مورد نظر قانونگذار جرایم مواد مخدر نبوده و همواره در تعیین مجازات به رعایت تناسب تأکید نموده است. با توجه به نظریه تفسیری شماره ۵۳۱۸ مورخه ۲۴/۰۷/۱۳۷۲ شورای نگهبان مبنی بر اینکه هیچ یک از مراجع قانونگذاری حق رد و ابطال و نقض و فسخ مصوبه مجمع تشخیص مصلحت نظام را ندارد در مقام وقوع تعارض مصوبات مجمع حاکم خواهد بود. در حال حاضر خود شعب دیوان عالی، آرای متفاوت نسبت به رأی وحدت رویه شماره صادر می کنند در واقع مقررات ماده ۱۳۴ را با رعایت تناسب

اعمال می کنند، که نحوه محاسبه آن را بیان کردیم. خلاصه همچنان اختلاف دیدگاه در خصوص شیوه اعمال مقررات تعدد در جرایم مواد مخدر وجود دارد و رأی وحدت رویه نیز نتوانست این اختلافات را از حل کند.»

۲- ماده ۱۲

«هرکس مواد مخدر یا روان گردان‌های صنعتی غیر دارویی را به داخل زندان یا بازداشتگاه یا اردوگاه بازپروری و نگهداری معتادان وارد نماید، حسب مورد به اشد مجازات‌های مذکور در مواد ۴ تا ۹ محکوم می‌گردد و در صورتی که مرتکب از مأموران دولت باشد به انفصال دائم از مشاغل دولتی نیز محکوم می‌شود...»

باتوجه به این ماده اگر مثلاً کسی ۱ گرم تریاک را وارد زندان یا بازداشتگاه یا اردوگاه بازپروری و نگهداری معتادان کند به حداکثر مجازات بند ۱ ماده ۵ (۵۰ ضربه شلاق) محکوم می‌شود. دقت شود که وارد کردن مواد مخدر به تحت نظرگاه مشمول این ماده نمی‌شود.

۳- ماده ۱۸

«هرکس برای ارتکاب هر یک از جرائم موضوع این قانون، اشخاصی را اجیر کند یا به خدمت گمارد و یا فعالیت آن‌ها را سازماندهی و یا مدیریت کند و از فعالیت‌های مذکور پشتیبانی مالی یا سرمایه‌گذاری نماید، در مواردی که مجازات عمل مجرمانه حبس ابد باشد به اعدام و مصادره اموال ناشی از ارتکاب این جرم و در سایر موارد به حداکثر مجازات عمل مجرمانه، محکوم می‌شود. مجازات سرکرده یا رئیس باند یا شبکه اعدام خواهد بود.»

مثال: «الف» جهت تهیه مواد مخدر، از داخل زندان با «ب» تماس می‌گیرد، متعاقباً «ب» بعد از خرید مواد آن را وارد زندان می‌کند و به دست «الف» می‌رسد. در این صورت «الف» طبق ماده ۱۸ و «ب» طبق ماده ۱۲ به حداکثر مجازات محکوم می‌شود.

۴- ماده ۲۶

«هرکس به قصد متهم کردن دیگری، مواد مخدر یا روان گردان‌های صنعتی غیردارویی و یا آلات و ادوات استعمال آن را در محلی قرار دهد به حداکثر مجازات همان جرم محکوم خواهد شد.»

۵- ماده ۳۵

«هرکس اطفال و نوجوانان کمتر از هجده سال تمام هجری شمسی و افراد محجور عقلی را به هر نحو به مصرف و یا به ارتکاب هر یک از جرائم موضوع این قانون وادار کند و یا دیگری را به هر طریق مجبور به مصرف مواد مخدر یا روان گردان نماید و یا مواد مذکور را جبراً به وی تزریق و یا از طریق دیگری وارد بدن وی نماید به یک و نیم برابر حداکثر مجازات قانونی همان جرم و در مورد حبس ابد به اعدام و مصادره اموال ناشی از ارتکاب این جرم محکوم می‌شود. در صورت سایر جهات از جمله ترغیب، مرتکب به مجازات مباشر جرم محکوم می‌شود.»

۶- ماده ۳۸

«دادگاه می‌تواند در صورت وجود جهات مخففه مجازات‌های تعزیری مقرر در این قانون را تا نصف حداقل مجازات آن جرم تخفیف دهد در صورتی که مجازاتی فاقد حداقل باشد همان مجازات تا نصف تخفیف می‌یابد. میزان تخفیف در احکام حبس ابد ۱۵ سال خواهد بود و در مورد مجازات اعدام تقاضای عفو و تخفیف مجازات به کمیسیون عفو ارسال خواهد شد.»

تبصره - کلیه محکومینی که پس از صدور حکم به نحوی با نیروی انتظامی یا سازمان عمل کننده همکاری نمایند و اقدام آنها منجر به کشف شبکه ها گردد دادگاه صادر کننده رأی می تواند با تقاضای نیروی انتظامی و یا سازمان عمل کننده بر اساس اسناد مربوطه، مجازات وی را ضمن اصلاح حکم سابق الصدور تا نصف تخفیف دهد.»

اگر ما قاعده تناسب را در اینجا نیز جاری بدانیم چون حداقل و حداکثر نداریم لذا همان مجازات متناسب را نصف می کنیم اما این نظر صحیح نیست و رویه این مورد را نیز از استثنائات قاعده تناسب می داند.

قاعده جمع:

(قاعده جمع مواد مخدر هم خانواده ناشی از رفتارهای هم سنخ)

مبنای این قاعده، منطوق عبارات مقنن در مواد ۴، ۵ و ۸ می باشد آنجا که بیان می دارد: با رعایت تناسب و میزان مواد مکشوفه؛ توضیح اینکه مثلا طبق ماده ۴ هر کس تریاک و مشتقات آن و ... را وارد کند یا صادر کند یا بفروشد یا ... فرقی نمی کند کدام یک از رفتارهای هشتگانه مذکور در این ماده را انجام داده و در هر حال با توجه به میزان مواد مخدر مجازات می شود.

از نظر استاد اعظمی چون طبق رای وحدت رویه ۷۳۸ که در سال ۱۳۹۳ صادر شد اعمال قاعده تعدد (ماده ۱۳۴ ق.م.ا.) در مورد پرونده های مواد مخدر پذیرفته شد، در فرض تعدد جرم، قاعده جمع غیر قابل اجرا شد (مثلا اگر کسی ۳ گرم تریاک بخرد، ۲ گرم تریاک نگهداری کند و ۱ گرم گراس مخفی کرده باشد، مرتکب سه جرم شده و طبق ماده ۱۳۴ مجازات اشد در مورد وی اجرا می شود) بنابراین نظر، قاعده جمع فقط جایی اعمال می شود که زمان ارتکاب، واحد؛ عمل ارتكابی، واحد و مواد، ناشی از یک منشا باشد؛ (مثل اینکه کسی در حال حمل یک کیف حاوی تریاک، شیره و گراس دستگیر شود که در این صورت مرتکب یک جرم مشمول ماده ۵ شده است). ایشان حتی معتقد است در فرضی که رفتار واحد بوده و مواد مکشوفه مشمول یک ماده قانون باشند اما منشا یکی طبیعی و دیگری صنعتی باشد، (مثل اینکه کسی مرتکب حمل هروئین که منشا طبیعی دارد و شیشه که منشا طبیعی ندارد شود)، قاعده جمع اعمال نمی شود.

اما رویه محاکم و دیوان که مورد پذیرش ما نیز می باشد این است که قاعده جمع، استثناء قاعده تعدد است و در مورد رفتارهای هم سنخ نسبت به مواد هم خانواده، اعمال می شود.

مقنن در مورد مواد مخدر و روان گردان موضوع مواد ۴ و ۵ (بنگ، چرس، گراس، تریاک، شیره، سوخته، تفاله تریاک و یا دیگر مواد مخدر یا روان گردان های صنعتی غیر دارویی)، بین رفتارهای سوداگران و مصرف کنندگان تفکیک قائل شده به این صورت که طبق ماده ۴

رفتارهای سوداگران (وارد، صادر، ارسال^۱، تولید، ساخت^۲، توزیع، فروش، معرض فروش) مجازات های شدیدتری نسبت به رفتارهای مصرف کنندگان مندرج در ماده ۵ (خرید، نگهداری، مخفی، حمل) دارند.

مطابق قاعده جمع، هر یک از رفتارهای ماده ۴ و نیز هر یک از رفتارهای ماده ۵، نسبت به مواد مخدر و روان گردان موضوع این مواد، جمع می شوند و جرایم متعدد محسوب نمی گردند.

مثال ۱: شخصی مرتکب نگهداری ۵ کیلو تریاک، حمل ۳ کیلو گراس و خرید ۱۰ کیلو حشیش (چرس) شده است: با توجه به قاعده جمع این فرد در واقع مرتکب یک جرم (موضوع ماده ۵) شده است و اتهام وی عبارت است از: نگهداری، حمل و خرید ۱۸ کیلو تریاک، گراس و حشیش.

مثال ۲: شخصی مرتکب فروش ۱۰ کیلو حشیش، نگهداری ۵ کیلو تریاک و حمل ۳ کیلو گراس شده است: با توجه به توضیحات فوق الذکر، این فرد مرتکب دو جرم (قاعده تعدد)، ۱- فروش ۱۰ کیلو حشیش (موضوع ماده ۴) و ۲- نگهداری و حمل ۸ کیلو تریاک و گراس (موضوع ماده ۵) با لحاظ قاعده جمع در این قسمت شده است و اتهام وی به همین ترتیب تفهیم می شود.

اما مقنن در مورد مواد مخدر و روان گردان موضوع ماده ۸ (هروئین، مرفین، کوکائین و دیگر مشتقات شیمیایی مرفین و کوکائین و یا لیزرژیک اسید دی اتیل آمید (LSD)، متیلن دی اکسی مت آمفتامین (MDMA یا آکستاسی)، گاما هیدروکسی بوتیریک اسید (GHB)، فلونیترازپام، آمفتامین، مت آمفتامین (شیشه) و یا دیگر مواد مخدر یا روان گردان های صنعتی غیر دارویی) تفکیک فوق الذکر را اعمال نکرده است. و همه رفتارهای (وارد، ساخت، تولید، توزیع، صدور، ارسال، خرید، فروش، معرض فروش، نگهداری، مخفی، حمل) را مشمول ماده ۸ قرار داده است.

مثال ۱: اگر شخصی مرتکب فروش ۲ گرم شیشه، حمل ۴ گرم شیشه و نگهداری ۲ کیلو تریاک و ۱ کیلو چرس شده باشد، فی الواقع مرتکب دو جرم (قاعده تعدد) شده است و به این صورت تفهیم اتهام می شود: ۱- فروش و حمل ۶ گرم شیشه (موضوع ماده ۸) با لحاظ قاعده جمع در این قسمت و ۲- نگهداری ۳ کیلو تریاک و چرس (موضوع ماده ۵) با لحاظ قاعده جمع در این قسمت

مثال ۲: در بازرسی اتومبیل شخص «الف»، ۳ کیلو هروئین و ۲ کیلو شیشه و از جیب وی ۳۰ گرم تریاک (که ادعا می کند جهت مصرف شخصی می باشد) و ۲ کیلو تریاک (که ادعا می کند مال شخص «ب» است که به وی سپرده تا به شخص «ج» برساند) کشف می شود. در این صورت با توجه به توضیحات فوق الاشعار، این فرد متهم به دو جرم ۱- حمل ۵ کیلو هروئین و شیشه (موضوع ماده ۸)، ۲- حمل ۲ کیلو و ۳۰ گرم تریاک (موضوع ماده ۵) می باشد. ضمناً شخص «ب» طبق ماده ۱۸ به علت اجیر کردن شخص «الف» جهت حمل مواد مخدر، به حداکثر مجازات بند ۳ ماده ۴ (۱۵ سال حبس) محکوم می شود.

^۱ - در ارسال مواد مخدر، مرتکب همراه مواد مخدر نیست بلکه مواد را به شخص حقیقی یا حقوقی ناآگاهی مثل پیک موتوری یا اداره پست یا گمرک تحویل می دهد تا آن را به مقصد مورد نظر (در داخل یا خارج کشور) برساند.

^۲ - منظور از تولید، به دست آوردن ماده مخدر از گیاه منشا (استحصالی طبیعی) و منظور از ساخت استحصالی مصنوعی می شود.

قاعده توزین:

اوزان در پرونده های مواد مخدر:^۱

۱- وزن با لفاف

۲- وزن بدون لفاف

۳- وزن خالص

مستفاد از مواد ۸ آیین نامه اجرایی ق.م.م. و ق. فهرست مواد مخدر ۱۳۳۸ و تبصره ماده ۳ ق. روان گردان ۱۳۵۴، وزن بدون لفاف ملاک عمل برای تفهیم اتهام و اخذ تامین است.

در ماده ۸ آیین نامه آمده دادگاه در صورت لزوم نظر آزمایشگاه را اخذ می نماید. اما با توجه به تقلب در غالب مواد مخدر، لازم است حتما نظر آزمایشگاه را در مورد مواد مکشوفه اخذ کنیم. حال اگر متهم مدعی شد که مواد با پهن یا چننه (بودر چاه بازکن) یا ... مخلوط است، آیا نباید اقدام به خلوص گیری کرد؟

از نظر استاد اعظمی، خلوص گیری از لحاظ علمی، قابل دفاع است اما به لحاظ عملی مشکلی وجود دارد و لذا پذیرفتنی نیست؛ توضیح اینکه آزمایشگاه های ستاد مبارزه با مواد مخدر و این ستاد اعلام کرده که از اجرای دستور خلوص گیری معذور است. لذا چون دستور اجرا نمی شود، خلوص گیری لازم نیست.

اما نظر مشهور این است که با عنایت به بخشنامه رئیس قوه قضاییه و دستورالعمل دادستانی کل در سال ۸۶، اگر مقام قضایی حسب قرائن و امارات کافی ظن به اختلاط مواد با مواد خارجی دیگر داشته باشد یا متهم یا وکیل وی چنین ادعایی کند، تقاضای خلوص قبول می شود. و الا صرف وزن بدون لفاف کافی است.

باید توجه داشت ناخالصی مدنظر، ناخالصی فیزیکی مثل اضافه کردن خاک، پهن، چننه، تفاله چای به ماده مخدر است که به قصد تقلب و مال اندوزی و دشمنی انجام می شود لذا موادی که برای ساخت یک ماده مخدر یا تشدید اثر آن اضافه می شوند (که به آن خلوص شیمیایی گفته می شود) مدنظر نیست و در این موارد خلوص گیری معنا ندارد زیرا ترکیب طبیعی و معمول ماده مخدر همین است. (ر. ک: ماده ۶ ق. فهرست راجع به انواع مواد)

مراجع استعلام:

۱- آزمایشگاه های پلیس مبارزه با مواد مخدر

۲- آزمایشگاه تشخیص هویت ناجا

^۱ - هر ۱۰۰ سانت مواد مخدر برابر با ۱ گرم (۱ سوت) است.

عوامل موثر بر میزان مجازات جرایم مواد مخدر و روان گردان:

اول - ماده ۴۵ الحاقی ۱۳۹۶:

«مرتکبان جرائمی که در این قانون دارای مجازات اعدام یا حبس ابد هستند:

در صورت احراز یکی از شرایط ذیل در حکم مفسد فی الارض می‌باشند و به مجازات اعدام و ضبط اموال ناشی از مواد مخدر یا روان گردان محکوم؛ و در غیر این صورت حسب مورد: مشمولین به اعدام به حبس درجه یک تا سی سال و جزای نقدی درجه یک تا دو برابر حداقل آن و مشمولین به حبس ابد به حبس و جزای نقدی درجه دو و در هر دو مورد به ضبط اموال ناشی از جرائم مواد مخدر و روان گردان محکوم می‌شوند.

الف - مواردی که مباشر جرم [معاون جرم مثلاً جاساز کننده اگر مرتکب حمل سلاح شود مشمول این بند نمی‌شود.] و یا حداقل یکی از شرکا حین ارتکاب جرم سلاح کشیده یا به قصد مقابله با مأموران، سلاح گرم و یا شکاری به همراه داشته باشند. منظور از سلاح در این بند، سلاح سرد و سلاح و مهمات موضوع قانون مجازات قاچاق اسلحه و مهمات و دارندگان سلاح و مهمات غیرمجاز مصوب ۱۳۹۰/۶/۷ می‌باشد.

- تجرید سلاح نیاز به قصد خاصی ندارد اما به همراه داشتن سلاح باید به قصد مقابله با مأموران باشد.
- با توجه به اینکه در ماده ۱۳۴ قید شده اگر مجموع اعمال ارتكابی عنوان مجرمانه خاص داشته باشد (اصطلاحاً جرم شامل باشد) تعدد اعمال نمی‌شود، در مورد این بند، حمل سلاح غیر مجاز، مجازات جداگانه نخواهد داشت.
- طبق ق. قاچاق اسلحه، سلاح سرد باید جنگی باشد مثل سرنیزه و کارد سنگری، لذا شامل قمه، شمشیر، پنجه بوکس و چاقو نمی‌شود.

ب - در صورتی که مرتکب نقش سردستگی (موضوع ماده (۱۳۰) ق.م.ا. ۱۳۹۲/۲/۱) یا پشتیبان مالی و یا سرمایه‌گذار را داشته یا از اطفال و نوجوانان کمتر از هجده سال یا مجانین برای ارتکاب جرم استفاده کرده باشد.

- پشتیبان مالی کسی است که پول فراهم کرده اما چشم داشتی در سود کار ندارد مثل اینکه پدری از پسرش پشتیبانی مالی کند تا تجارت مواد مخدر کند.
- اگر مثلاً شخصی ۱۰۰ گرم هروئین را با استفاده از شخصی مجنون یا زیر ۱۸ سال، توزیع کند مجازات وی با توجه به بند ۶ ماده ۸ و بند ب ماده ۴۵ اعدام خواهد بود. حال در فرضی که مرتکب، از شخصی سفیه استفاده کند مجازات وی با توجه به بند ۶ ماده ۸ و ماده ۴۵ حبس درجه ۱ تا سی سال و جزای نقدی درجه ۱ تا دو برابر حداقل آن و ضبط اموال ناشی از جرایم مواد مخدر خواهد بود.

پ - مواردی که مرتکب به علت ارتکاب جرائم موضوع این قانون، سابقه محکومیت قطعی اعدام یا حبس ابد یا حبس بیش از پانزده سال داشته باشد.

- طبق ماده ۳۹ سابقه بعد از سال ۱۳۶۷ مناط اعتبار است. در خصوص مواد روان گردان غیر دارویی نیز سابقه بعد از ۱۳۸۹ مناط است زیرا تا قبل از این سال، مواد روان گردان غیر دارویی مشمول این قانون نمی شد. پس اگر از شخصی در سال ۱۳۸۰، ۳ کیلو شیشه کشف شده و با تخفیف محکوم به ۱۵ سال حبس شد و در سال ۸۹ از وی ۲ کیلو شیشه کشف شد مشمول این بند نمی شود.

ت - کلیه جرائم موضوع ماده (۴) این قانون مشروط بر اینکه بیش از پنجاه کیلوگرم باشد و مواد موضوع ماده (۸) این قانون مشروط بر اینکه بیش از دو کیلوگرم باشد و در خصوص سایر جرائم موضوع ماده (۸) در صورتی که بیش از سه کیلوگرم باشد. اجرای این بند نسبت به مرتکبان، متهمان و مجرمان قبل از لازم الاجراء شدن این ماده منوط به داشتن یکی از شرایط بندهای (الف)، (ب)، یا (پ) نیز می باشد.

کلیه جرائم موضوع ماده ۴	وارد، صادر، ارسال، تولید، ساخت، توزیع، فروش، در معرض فروش	بیش از ۵۰ کیلو باشد
مواد موضوع ماده ۸	وارد، ساخت، تولید، توزیع، صدور، ارسال، فروش، معرض فروش	بیش از ۲ کیلو باشد
سایر جرائم موضوع ماده ۸	منظور جرایمی است که در ماده ۴ ذکر نشده (خرید، نگهداری، مخفی، حمل)	بیش از ۳ کیلو باشد

دوم - تبصره ماده ۴۵ الحاقی:

«در مورد جرائم موضوع این قانون که مجازات حبس بیش از ۵ سال دارد:

در صورتی که حکم به حداقل مجازات قانونی صادر شود، جز در مورد مصادیق تبصره ماده (۳۸)^۱، مرتکب از تعلیق اجرای مجازات، آزادی مشروط و سایر نهادهای ارفاقی به استثنای عفو مقام معظم رهبری مذکور در بند (۱۱) اصل یکصد و دهم (۱۱۰) قانون اساسی بهره مند نخواهد شد

و در صورتی که حکم به مجازات بیش از حداقل مجازات قانونی صادر شود دادگاه می تواند بخشی از مجازات حبس را پس از گذراندن حداقل مجازات قانونی به مدت پنج تا ده سال تعلیق کند.»

در مورد این تبصره، رویه قضایی و منطلق حقوقی با دستورالعمل رئیس قوه در سال ۹۶ در تعارض است؛ توضیح اینکه در ماده ۱۲ این دستورالعمل آمده: در مواردی که مجازات جرم حبس بیش از ۵ سال باشد و حکم به حداقل صادر شود: ۱- قضات محترم محاکم نباید حکم به کمتر از حداقل صادر فرمایند. ۲- مرتکب، به جزء تخفیف مندرج در تبصره ماده ۳۸ و عفو رهبری، از سایر نهادهای تخفیف مثل تعلیق اجرای مجازات، آزادی مشروط و ماده ۴۴۲ ق. آ. د. ک. بهره مند نخواهد شد.

^۱ - تبصره ماده ۳۸- کلیه محکومینی که پس از صدور حکم به نحوی با نیروی انتظامی یا سازمان عمل کننده همکاری نمایند و اقدام آنها منجر به کشف شبکه ها گردد دادگاه صادر کننده رأی می تواند با تقاضای نیروی انتظامی و یا سازمان عمل کننده بر اساس اسناد مربوطه، مجازات وی را ضمن اصلاح حکم سابق الصدور تا نصف تخفیف دهد.

اما از نظر رویه قضایی، تبصره ماده ۴۵ الحاقی ناظر به بعد از صدور حکم قطعی است زیرا آنچه در این تبصره استثناء شده، تبصره ماده ۳۸ و عفو است که هر دو مربوط به بعد از صدور حکم قطعی هستند بنابراین مفهوم تبصره این می شود که بعد از صدور حکم قطعی، مرتکب مشمول نهادهای ارفاقی نمی شود مگر در ۲ مورد: تبصره ماده ۳۸ و عفو رهبری. در نتیجه، تبصره ماده ۴۵ الحاقی ناظر به نهادهای ارفاقی ضمن صدور حکم (تخفیف مجازات مندرج در ماده ۳۸، تعلیق ضمن صدور حکم، تخفیف ماده ۴۴۲ ق. آ. د. ک.) نیست. موید این نظر رای وحدت رویه ۱۷۷۲^۱ درباره تخفیف ماده ۴۴۲ ق. آ. د. ک. است که به صراحت دستورالعمل را کنار گذاشته است.

- اگر مجازات جرم کمتر از ۵ سال باشد هیچ منعی در تعلیق و آزادی مشروط وجود ندارد.
- در مورد تعلیق باید به ماده ۴۷ ق. م. ا.^۲ نیز توجه داشت.

بنا بر توضیحات فوق الاشارة، در خصوص تعلیق مجازات و آزادی مشروط فروض زیر متصور است:

مجاز است	تعلیق ضمن حکم	حکم به حداقل مجازات قانونی صادر شده	جرایمی که مجازات حبس بیش از ۵ سال دارد
مجاز نیست	تعلیق بعد از حکم		
مجاز نیست	آزادی مشروط		
مجاز است	تعلیق ضمن حکم	حکم به بیش از حداقل مجازات قانونی صادر شده	
مجاز است ^۳	تعلیق بعد از حکم		
مجاز نیست	آزادی مشروط		
زیرا قسمت اخیر تبصره فقط تعلیق را جایز دانسته			

^۱ - رای وحدت رویه ۷۲۲ - ۱۳۹۷/۹/۲۰: ماده ۴۴۲ قانون آیین دادرسی کیفری که مقرر داشته در تمام محکومیت‌های تعزیری در صورتی که دادستان از حکم صادره درخواست تجدیدنظر نکرده باشد چنانچه محکوم علیه حق تجدیدنظرخواهی خود را اسقاط یا درخواست را مسترد نماید دادگاه به موضوع رسیدگی و مجازات تعیین شده را در حد مقرر در آن ماده تخفیف می دهد با توجه به سیاق عبارات آن، برای دادگاه افاده تکلیف می نماید. از این رو از شمول مقررات تبصره ماده ۴۵ الحاقی به قانون مبارزه با مواد مخدر مصوب ۱۳۹۶/۷/۱۲ خارج است

^۲ - ماده ۴۷ ق. م. ا.: صدور حکم و اجرای مجازات در مورد جرائم زیر و شروع به آن ها قابل تعویق و تعلیق نیست: ... ت- قاچاق عمده مواد مخدر یا روان گردان، مشروبات الکلی و سلاح و مهمات و قاچاق انسان ...

^۳ - مسلماً در این فرض طبق قسمت اخیر تبصره ماده ۴۵ الحاقی، تعلیق بعد از گذراندن حداقل مجازات، ممکن است.

کیفیات مخفف قضایی - ماده ۳۸

«دادگاه می تواند در صورت وجود جهات مخففه مجازات های تعزیری مقرر در این قانون را تا نصف حداقل مجازات آن جرم تخفیف دهد در صورتی که مجازاتی فاقد حداقل باشد همان مجازات تا نصف تخفیف می یابد. میزان تخفیف در احکام حبس ابد ۱۵ سال خواهد بود و در مورد مجازات اعدام تقاضای عفو و تخفیف مجازات به کمیسیون عفو ارسال خواهد شد.»

در اعمال تخفیف ماده ۳۸، برای احراز جهات تخفیف باید طبق مواد ۳۷ و ۳۸ ق. م. ا. عمل کرد.

تخفیف در مورد ضبط مال:

ضبط مال برخلاف مصادره آن، به استناد تبصره ۵ ماده ۱۹ ق. م. ا. ماهیتا مجازات نیست بلکه اقدامی تامینی است؛ لذا تخفیف آن منتفی است به جزء در دو مورد: اعتراض ثالث - اتکای اعاشه بر اتومبیل

یکی از راه حل های وکلا برای استرداد اتومبیل این است که وفق مواد ۴۲۱ ق. آ. د. م. به بعد اقدام به اعتراض ثالث می کنند.

اتکای اعاشه به خودرو:

مساله اتکای اعاشه خانواده مجرم به اتومبیل در سال ۷۲ به پیشنهاد رئیس دیوان عالی و اذن رهبری شکل گرفت. در نتیجه مقرر شد در مواردی که رئیس دیوان یا دادستان کل اتکای اعاشه خانواده محکوم را محرز تشخیص دادند، اتومبیل مسترد شود. در سال ۸۲ طی استیذان دیگری اتکای اعاشه شخص مجرم نیز کافی دانسته شد. در سال ۱۳۹۴، ماده ۳۲ به موجب ماده ۵۷۰ ق. آ. د. ک. نسخ صریح شد و اختیارات محول به رئیس دیوان و دادستان کل ملغی گردید و از آنجا که مبنای استیذانات فوق ماده ۳۲ بود مساله اتکای اعاشه منتفی شد. در همین سال رئیس قوه اعلام کرد طی دیداری با رهبر مساله اتکای اعاشه مجددا مطرح و مقرر شد در صورت اتکای اعاشه خانواده محکوم، به پیشنهاد قاضی صادر کننده حکم قطعی و تایید رئیس دیوان، اتومبیل مسترد شود.

کیفیات مخفف قانونی:

۱- تبصره ماده ۴:

ماده ۴: «هر کس بنگ، چرس، ... را به هر نحوی به کشور وارد و یا ... به مجازات های زیر محکوم می شود:

...

۴- بیش از ۵ کیلوگرم، اعدام و مصادره اموال ناشی از همان جرم.

تبصره - هرگاه محرز شود مرتکبین جرایم موضوع بند ۴ این ماده برای بار اول مرتکب این جرم [لذا سابقه ارتکاب سایر بندهای

این ماده یا مواد ۵، ۸ و ... مانع این تخفیف نیست] شده و موفق به توزیع یا فروش [بیش از ۵ کیلو] آنها هم نشده و مواد، ۲۰ کیلو یا

کمتر باشد دادگاه با جمع شروط مذکور آنها را به حبس ابد [لازم است به ماده ۴۵ الحاقی ۱۳۹۶ رجوع شود.] و ۷۴ ضربه شلاق

و مصادره اموال ناشی از همان جرم می نماید. در اوزان بالای ۲۰ کیلوگرم مرتکبین تحت هر شرایطی اعدام [لازم است به ماده ۴۵ الحاقی ۱۳۹۶ رجوع شود.] می شوند.»

مثال: مجازات شخصی که برای اولین بار ۲۰ کیلو تریاک تولید کرده و سابقه حبس به علت فروش ۲ کیلو هروئین دارد به این صورت تعیین می شود: اولاً تولید بیش از ۵ کیلو تریاک مشمول بند ۴ ماده ۴ می شود. ثانیاً چون مرتکب، سابقه ارتکاب جرم این بند را نداشته و موفق به توزیع یا فروش آنها هم نشده و مواد بیش از ۲۰ کیلو نبوده، مشمول تبصره ماده ۴ می شود. ثالثاً از آنجا که مجازات مرتکب طبق این تبصره حبس ابد و ... است، مشمول ماده ۴۵ الحاقی ۱۳۹۶ می شود و در نتیجه مجازات وی عبارت خواهد بود از حبس و جزای نقدی درجه ۲ و ضبط اموال ناشی از جرایم مواد مخدر.

۲- تبصره ۱ ماده ۸

ماده ۸: «هر کس هروئین، مرفین، کوکائین و ... را وارد کشور کند و یا ... به شرح زیر مجازات خواهد شد:

...

۶- بیش از ۳۰ گرم، اعدام و مصادره اموال ناشی از همان جرم.

تبصره ۱- هر گاه محرز شود مرتکب جرم موضوع بند (۶) این ماده:

- برای بار اول مرتکب این جرم [لذا سابقه ارتکاب سایر بندهای این ماده یا مواد ۴، ۵ و ... مانع این تخفیف نیست] شده و موفق به توزیع یا فروش [بیش از ۳۰ گرم] آن هم نشده در صورتی که میزان مواد بیش از ۱۰۰ گرم نباشد با جمع شروط مذکور،
- یا عدم احراز قصد توزیع یا فروش در داخل کشور با توجه به کیفیت و مسیر حمل،

دادگاه به حبس ابد [لازم است به ماده ۴۵ الحاقی ۱۳۹۶ رجوع شود.] و مصادره اموال ناشی از همان جرم، حکم خواهد داد.»

مثال ۱: مجازات شخصی که برای اولین بار در حال حمل ۹۵ گرم هروئین دستگیر شده و سابقه ۱۵ سال حبس به علت فروش ۲۵ کیلو تریاک دارد به این صورت تعیین می شود: اولاً حمل بیش از ۳۰ گرم هروئین مشمول بند ۶ ماده ۸ می شود. ثانیاً چون مرتکب، سابقه ارتکاب جرم این بند را نداشته و موفق به توزیع یا فروش آن هم نشده و میزان مواد بیش از ۱۰۰ گرم نبوده، مشمول تبصره ۱ ماده ۸ می شود. ثالثاً از آنجا که مجازات مرتکب طبق این تبصره حبس ابد و ... است، مشمول ماده ۴۵ الحاقی ۱۳۹۶ می شود و در نتیجه مجازات وی عبارت خواهد بود از حبس و جزای نقدی درجه ۲ و ضبط اموال ناشی از جرایم مواد مخدر.

مثال ۲: مجازات شخصی که در تفتیش اتومبیل وی ۴ کیلوگرم مت آمفتامین (شیشه) کشف شده و با توجه به کیفیت و مسیر حمل مواد، قصد ترانزیت داشته به این صورت تعیین می شود: اولاً صدور بیش از ۳۰ گرم مت آمفتامین مشمول بند ۶ ماده ۸ می شود. ثانیاً چون مرتکب قصد ترانزیت مواد را داشته مشمول تبصره ۱ ماده ۸ می شود. ثالثاً از آنجا که مجازات مرتکب طبق این تبصره حبس ابد و ... است، مشمول ماده ۴۵ الحاقی ۱۳۹۶ می شود. رابعاً از آنجا که مواد مکشوفه بیش از ۲ کیلوگرم بوده، مشمول بند ۴ ماده ۴۶ الحاقی ۱۳۹۶ و در حکم مفسد فی الارض می شود و در نتیجه مجازات وی عبارت خواهد بود از اعدام و ضبط اموال ناشی از مواد مخدر.

۱- بنابراین باید دقت کرد، بند ۴ ماده ۴۶ الحاقی، ذیل تبصره ۱ ماده ۸ را از لحاظ میزان مواد تخصیص زده است.

- در تمام موارد مذکور در این قانون، منظور از فروش، فروش عرفی است نه فروش مطابق ق. م. لذا اگر مرتکب اقدام به فروش مواد به مجنون کرده باشد، فعل فروش محقق شده است. (اصل استقلال حقوق جزا)
- در معرض فروش گذاشتن مواد (مثل اینکه مرتکب در حال صحبت و توضیح برای فروش مواد خود باشد) مانع اعمال تبصره های مورد بحث نیست.
- رابطه بین فروش و توزیع، عموم و خصوص من وجه است؛ توزیع آن است که مواد را بین چند نفر پخش کنند اعم از اینکه مجانی باشد یا معوض و فروش آن است که مواد را به یک یا چند نفر معوضا بدهد.

معاذیر قانونی:

۱- عذر اعانت - تبصره ماده ۳۸

۲- عذر قرابت - تبصره ۱ ماده ۲۱

ماده ۲۱ - «هر کس متهم موضوع این قانون را که تحت تعقیب یا در حین دستگیری است عالما و عامدا پناه یا فرار دهد و یا در پناه دادن یا فرار دادن او همکاری کند در هر مورد، به یک پنجم تا یک دوم مجازات جرمی که متهم به آن را فرار یا پناه داده است محکوم می شود. در مورد حبس ابد و اعدام مرتکب به ترتیب به چهار تا ده سال حبس و ده تا پانزده سال حبس و از سی تا هفتاد و چهار ضربه شلاق محکوم می شود. تبصره ۱ - مجازات اقرابای درجه یک متهم در هر حال بیش از یک دهم مجازات متهم اصلی نخواهد بود.»

این ماده بیان گر یکی از جرایم مرتبط با مواد مخدر است و ماهیتا معاونت در جرم است که در این قانون به عنوان جرمی خاص در نظر گرفته شده. سوال قابل طرح این است که در مورد حبس ابد و اعدام، مجازات اقرابای درجه یک متهم چگونه تعیین می شود؟ جواب صحیح که مورد تایید اداره حقوقی نیز می باشد این است که تبصره فوق، فقط ناظر به صدر ماده بوده و در مورد حبس ابد و اعدام، تفاوتی بین اقربا و غیر آن نیست.

چهارم - عوامل موثر در تشدید مجازات (جهات خاص (نوعی و شخصی) و جهات عام (تعدد و تکرار))

جهات خاص شخصی:

- کارمند بودن (ماده ۷^۱، تبصره ۲ ماده ۸، ماده ۱۲، تبصره ۲ ماده ۲۱، تبصره ۱ ماده ۲۲)

جهات خاص نوعی:

۱- تبصره ماده ۵ - ارتکاب جرایم این ماده به صورت زنجیره ای در مورد مواد برای مصرف داخل

^۱ - در مورد مفهوم عبارت «مطابق قوانین استخدامی، مشمول انفصال از خدمات دولتی نگردد.» که در این ماده آمده دو نظر وجود دارد. از نظر اداره حقوقی همین که طبق ق. استخدامی مرتکب جرم مربوط باید منفصل شود کافی است ولو اینکه هنوز عملا منفصل نشده باشد اما نظر منطقی این است که عملا باید انفصال وی صادر شده باشد پس اگر تا زمان صدور حکم دادگاه، به موجب تصمیم هیات تخلفات منفصل نشده باشد، دادگاه حکم انفصال را صادر می کند.

منظور از ارتکاب به صورت زنجیره ای، با لحاظ تبصره ۱ ماده ۱۳۰ ق.م.ا. یعنی بانندی عمل کردن، که عبارت است از گروه منسجم متشکل از ۳ نفر یا بیشتر. در این زنجیره اگر برخی، رفتارهای ماده ۴ و برخی، رفتارهای ماده ۵ را انجام داده باشند اگر افرادی که مرتکب رفتار ماده ۵ شده اند به صورت زنجیره ای عمل کرده باشند، کماکان تبصره اعمال می شود ولی در خصوص مرتکبین ماده ۴، این تبصره اعمال نمی شود.

۲- ماده ۱۱ - قاچاق مسلحانه

همانطور که قبلاً گفته شد قاچاق مواد مخدر با توجه به ماده ۳۳ ق.م.م.م. و الحاق ایران به کنوانسیون معاهده واحد مواد مخدر ۱۹۶۱ نیویورک و کنوانسیون مبارزه با مواد مخدر ۱۹۸۸ سازمان ملل و نظریه اداره حقوقی در سال ۱۳۹۷ عبارت است از: هر اقدامی اعم از تولید، توزیع، خرید، فروش، حمل، نگهداری، و اخفا مواد مخدر.

میزان و نوع مواد نیز در قاچاق مسلحانه اهمیتی ندارد. منظور از مسلحانه نیز با توجه به بند الف ماده ۴۵ الحاقی ۹۶ تبیین می شود. با توجه به این ماده مجازات شخصی که در حال حمل ۵۰ گرم تریاک است و در مقابله با ماموران سلاح کشیده به این صورت تعیین می شود: اولاً حمل این مقدار تریاک مشمول بند ۱ ماده ۴ (تا چهار میلیون ریال جریمه نقدی و تا پنجاه ضربه شلاق) می شود ثانیاً اقدام وی حسب ماده ۳۳ ق.م.م.م. و الحاق ایران به کنوانسیون معاهده واحد مواد مخدر نیویورک و سازمان ملل، قاچاق محسوب می شود. ثالثاً طبق ماده ۱۱ ق.م.م.م. مجازات قاچاق مسلحانه مواد، اعدام است و لذا لازم است به ماده ۴۵ الحاقی رجوع شود. رابعاً رفتار مرتکب منطبق با بند الف ماده ۴۵ الحاقی بوده و در نتیجه مجازات وی عبارت خواهد بود از: اعدام و ضبط اموال ناشی از جرایم مواد مخدر

۳- ماده ۱۲ - وارد کردن به زندان یا بازداشتگاه یا اردوگاه بازپروری و نگهداری معتادان^۱

مثال: مجازات شخصی که برای اولین بار میزان ۹۰ گرم هروئین را بعد از بازگشت از مرخصی، وارد زندان کرده تا بفروشد به این ترتیب معین می شود: اولاً بیش از ۳۰ گرم هروئین مشمول بند ۶ ماده ۸ می شود. ثانیاً چون مرتکب، سابقه ارتکاب جرم این بند را نداشته و موفق به توزیع یا فروش آن هم نشده و میزان مواد بیش از ۱۰۰ گرم نبوده، مشمول تبصره ۱ ماده ۸ (حبس ابد و مصادره اموال) می شود. ثالثاً چون این مواد را وارد زندان کرده مشمول ماده ۱۲ می شود که در این فرض

^۱ - تحت نظرگاه: محلی است که متهم به ارتکاب جرم مشهود توسط ضابطین یا جرم غیر مشهود به دستور قاضی حداکثر ۲۴ ساعت نگهداری می شود - بازداشتگاه: انواع آن عبارت است از: عمومی که محل نگهداری متهمین تحت قرار است و تحت نظارت سازمان زندان هاست؛ امنیتی یا معروف به بند ۲۰۹ یا الف ط (مخفف اطلاعات) و انتظامی که بعد از قضیه کهریزک با آیین نامه ای ایجاد شد برای انجام وظایف ضابطیت، در اماکن تحت اختیار ناجا، با نظارت سازمان زندان ها. این بازداشت حتماً باید در برگه های رسمی مربوط باشد با مدت و ضمن ارائه دستورات دقیق. فلسفه این بازداشتگاه ایجاد امکان جهت انجام وظایف ضابطین است مثل اینکه سارق نشانی پستی محل های سرقت خود را نمی داند و تحت اختیار ضابطین قرار داده می شود تا محل ها شناسایی شود پس دستور به نگهداری متهم در این بازداشتگاه بدون نیاز به اقدامات پلیسی، تخلف است. اشکالی ندارد متهم شب را در این نوع بازداشتگاه سپری کند. اگر به بازداشتگاه انتظامی دسترسی نداشتیم چنانکه در غالب شهرستان ها چنین است باید متهم را بدو به بازداشتگاه های عمومی معرفی تا ضابطین متهم را از آنجا تحویل بگیرند و در این صورت شب حتماً باید به بازداشتگاه عمومی استرداد شود در صورت عدم طی این پروسه با وقوع هر حادثه ای برای متهم، قاضی دستور دهنده مسوول است.

مجازات اشد همان حبس ابد و مصادره اموال است (زیرا ماده ۱۲ تشدید حبس ابد را پیش بینی نکرده). رابعا از آنجا که مجازات مرتکب طبق ماده ۱۲ حبس ابد و مصادره اموال است، مشمول ماده ۴۵ الحاقی ۱۳۹۶ می شود و در نتیجه مجازات وی عبارت خواهد بود از حبس و جزای نقدی درجه ۲ و ضبط اموال ناشی از جرایم مواد مخدر. (نباید تصور کرد قاضی مکلف است به استناد ماده ۱۲ حکم به حداکثر حبس و جزای نقدی درجه ۲ صادر کند. زیرا ماده ۱۲ یک عامل مشدده است نه عنصر قانونی، به عبارت دیگر عنصر قانونی این جرم ماده ۸ است که ماده ۱۲ آن را تشدید کرد).

۴- ماده ۱۸- اجیر کردن، به خدمت گماشتن^۱، سازماندهی، مدیریت، پشتیبانی مالی و سرمایه گذاری

اجیر کردن و ... برای هر یک از رفتارهای موضوع این قانون حتی برای افترای عملی مشمول این ماده می شود.

مثال ۱: اگر فردی راننده اتوبوس را جهت حمل تریاک اجیر کند، راننده مشمول مجازات حامل مواد (ماده ۵) و شخص اجیر کننده مشمول مجازات جرم اجیر کردن جهت حمل مواد (مواد ۵ و ۱۸) می شود. اما اگر در همین مثال، حامل مواد از محتوی محموله بی اطلاع باشد، اجیر کننده مشمول مجازات جرم اجیر کردن جهت ارسال مواد (مواد ۴ و ۱۸) می شود. مثال ۲: اگر شخص زندانی از همسر خود بخواهد ۹۰ گرم هروئین را وارد زندان کرده و در ملاقات شرعی به وی تحویل دهد و مواد در بازرسی بدنی همسر کشف شود مشمول ماده ۱۲ نمی شود زیرا هرچند مواد را وارد قسمت اداری زندان کرده اما وارد محل نگهداری متهمین و محکومین نشده. اما در هر صورت اتهام این زندانی مشمول ماده ۱۸ می شود. عده ای معتقدند این ماده ناظر به جرایم بانندی است چون از کلمه اشخاص استفاده کرده نه شخص و لذا اگر کسی فقط یک شخص را سازماندهی کند مشمول این ماده نمی شود ضمن اینکه قبل از اصلاح سال ۸۹ کلمه شخص به کار رفته بود. این نظر اگرچه منطقی است ولی اکثر قضات آن را نپذیرفته اند.

۵- ماده ۳۵

فروض ماده ۳۵ به شرح زیر است:

اطفال، نوجوانان کمتر از ۱۸ سال و افراد محجور عقلی را	به مصرف مواد یا ارتکاب هر یک از جرایم این قانون	وادار کند	به یک و نیم برابر حداکثر مجازات همان جرم و در مورد حبس ابد به اعدام و مصادره اموال ناشی از این جرم محکوم می شود.
		ترغیب یا تشویق یا تحریک یا ... کند	به مجازات مباشر جرم محکوم می شود.
دیگری (فرد بالای ۱۸ سال رشید) را	به مصرف مواد	مجبور کند یا جبرا وارد بدنش کند	به یک و نیم برابر حداکثر مجازات همان جرم و در مورد حبس ابد به اعدام و مصادره اموال ناشی از این جرم محکوم می شود.
		ترغیب یا تشویق یا تحریک یا ... کند	به مجازات مباشر جرم محکوم می شود.

^۱ - اجیر کردن در برابر عوض است حال آنکه به خدمت گماشتن مجانی است.

با توجه به فروض فوق الاشعار، مشخص می شود، اجبار یا ترغیب دیگری (فرد بالای ۱۸ سال رشید) به ارتکاب سایر جرایم مثلا خرید مواد مخدر، از شمول این ماده خارج و مشمول معاونت در ارتکاب جرم می شود.

با این وجود استاد اعظمی معتقد است با توجه به ماده ۳۵ در جرایم مربوط به مواد مخدر هر جا معاونت وجود داشته باشد، مجازات مباشر اعمال می شود. اما این نظر صحیح نیست زیرا ذیل ماده ناظر به صدر آن است و در نتیجه در مورد افراد بالای ۱۸ سال رشید، معاون فقط در فرض ترغیب و تشویق و ... این افراد به مصرف، مجازات مباشر را خواهد داشت نه ترغیب به خرید و حمل و ...

باید توجه داشت در بند ب ماده ۴۵ الحاقی به جای محجورین عقلی، مجانین آمده و در نتیجه شامل سفیه نمی شود:
 مثال: مجازات شخصی که برای اولین بار فرد سفیهی را وادار به فروش ۱۰۰ گرم هروئین کرده به این صورت تعیین می شود: اولا بیش از ۳۰ گرم هروئین مشمول بند ۶ ماده ۸ می شود. ثانیا چون مرتکب، سابقه ارتکاب جرم این بند را نداشته و موفق به توزیع یا فروش آن هم نشده و میزان مواد بیش از ۱۰۰ گرم نبوده، مشمول تبصره ۱ ماده ۸ (حبس ابد و مصادره اموال) می شود. ثالثا چون فرد سفیهی را وادار به ارتکاب جرم فوق کرده مشمول ماده ۳۵ شده و مجازات وی تشدید می شود. رابعا از آنجا که مجازات مرتکب طبق ماده ۳۵ اعدام و مصادره اموال است، مشمول ماده ۴۵ الحاقی ۱۳۹۶ می شود اما این ماده اعدام را تایید نمی کند (زیرا در بند ب این ماده فقط اطفال، نوجوانان زیر ۱۸ سال و مجانین ذکر شده نه سفها) و در نتیجه مجازات وی عبارت خواهد بود از حبس درجه ۱ تا ۳۰ سال و جزای نقدی درجه ۱ تا دو برابر حداقل آن و ضبط اموال ناشی از جرایم مواد مخدر. اما اگر در همین مثال از شخص مجنون یا زیر ۱۸ سال استفاده می کرد ماده ۴۵ الحاقی موید مجازات اعدام می بود.

تعدد جرم:

اگر قاعده جمع قابل اعمال باشد، قواعد تعدد اجرا نمی شود.

معیار تعدد:

رفتارهای متفاوت در زمان های متفاوت	مادی	تعدد
رفتار واحد دارای نتایج متعدد: مثل اینکه فردی یک ساک حمل کند که محتوی ۴ گرم تریاک و ۴ گرم هروئین است		
رفتار واحد دارای عناوین مجرمانه متعدد مثل حمل و نگهداری	معنوی	

جرم مستهلک: یعنی جرمی که ۱- مقدمه جرم دیگر باشد و ۲- از لوازم قهری آن جرم است. مثل اینکه از فرد معتادی ۲ گرم مواد مخدر کشف شود و بگوید که در ابتدا ۴ گرم بوده که ۲ گرم آن را مصرف کرده؛ در این صورت اتهام وی عبارت است از: ۱- حمل ۲ گرم مواد مخدر و ۲- استعمال مواد مخدر (۲ گرمی که استفاده کرده مستهلک در جرم استعمال است)

با توجه به قواعد جمع و تعدد فروض زیر متصور است:

فرض	مثال	تعداد اتهام / جرم
رفتارهای ماده ۴ با هم نسبت به یک موضوع مربوط به ماده ۴ انجام شود	تولید ۱۰۰ گرم تریاک و فروش ۵۰ گرم از آن	قاعده: جمع یک اتهام: تولید و فروش ۱۰۰ گرم تریاک
رفتارهای ماده ۴ با هم نسبت به موضوعات مختلف مربوط به ماده ۴ انجام شود	وارد کردن محموله حاوی ۲۰ کیلو تریاک و ۱۰ کیلو ماریجوانا به کشور و فروش آن	قاعده: جمع یک اتهام: وارد کردن و فروش ۳۰ کیلو تریاک و ماریجوانا
رفتارهای ماده ۵ با هم نسبت به یک موضوع مربوط به ماده ۵ انجام شود	تولید ۱۰۰ گرم تریاک و وارد کردن ۱۰۰ گرم حشیش	قاعده: جمع یک اتهام: تولید و وارد کردن ۲۰۰ گرم تریاک و حشیش
رفتارهای ماده ۵ با هم نسبت به یک موضوع مربوط به ماده ۵ انجام شود	خرید ۱۰ کیلو حشیش و اخفاء ۵ کیلو از آن و حمل مابقی	قاعده: جمع یک اتهام: خرید و اخفاء و حمل ۱۰ کیلو حشیش
رفتارهای ماده ۵ با هم نسبت به موضوعات مختلف مربوط به ماده ۵ انجام شود	خرید محموله حاوی ۲۰ کیلو تریاک و ۱۰ کیلو ماریجوانا در مشهد و نگهداری و حمل آن تا تهران	قاعده: جمع یک اتهام: خرید و نگهداری و حمل ۳۰ کیلو تریاک و ماریجوانا
رفتارهای ماده ۴ و ۵ با هم نسبت به یک موضوع مربوط به ماده ۴ انجام شود	خرید ۱۰ کیلو گراس در مشهد و خرید ۵ کیلو تریاک در زاهدان و نگهداری و حمل آنها تا تهران	قاعده: جمع یک اتهام: خرید و نگهداری و حمل ۱۵ کیلو گراس و تریاک
رفتارهای ماده ۴ و ۵ با هم نسبت به یک موضوع مربوط به ماده ۴ انجام شود	تولید ۳۰۰ گرم تریاک و نگهداری و حمل و نهایتاً فروش آن	مرتکب فقط به مجازات اشد (ماده ۴) محکوم می شود و رفتارهای ماده ۵ در ماده ۴ مستهلک می گردد. یک اتهام: تولید و فروش ۳۰۰ گرم تریاک
	خرید ۱۰۰ گرم تریاک و نگهداری ۸۰ گرم آن و فروش ۲۰ گرم از آن	اتهامات: ۱- خرید ۸۰ گرم تریاک و ۲- فروش ۲۰ گرم تریاک (در این قسمت خرید، مستهلک در فروش شده و مجازات اشد (ماده ۴) ملاک قرار گرفته)

مرتبک فقط به مجازات اشد (ماده ۴) محکوم می شود و رفتارهای ماده ۵ در ماده ۴ مستهلک می شود. یک اتهام: ارسال ۸ کیلو تریاک و گراس و بنگ	خرید محموله حاوی ۵ کیلو تریاک و ۲ کیلو گراس و ۱ کیلو بنگ در کرمان و ارسال آن به تهران	رفتارهای مواد ۴ و ۵ با هم نسبت به موضوعات مختلف مربوط به ماده ۴ انجام شود
مرتبک فقط به مجازات اشد (ماده ۴) محکوم می شود و رفتارهای ماده ۵ در ماده ۴ مستهلک می شود. یک اتهام: ارسال ۷ کیلو تریاک و گراس	خرید ۵ کیلو تریاک در کرمان و خرید ۲ کیلو گراس در زاهدان و ارسال آنها به تهران و گیلان	
اتهامات: ۱- خرید و نگهداری ۵ کیلو تریاک ۲- فروش ۵ کیلو حشیش (در این قسمت خرید، مستهلک در فروش شده و مجازات اشد (ماده ۴) ملاک قرار گرفته)	خرید ۵ کیلو تریاک و نگهداری آن و خرید ۵ کیلو حشیش و فروش آن	
قاعده جمع		رفتارهای ماده ۸ با هم نسبت به یک موضوع انجام شود
قاعده جمع		رفتارهای ماده ۸ با هم نسبت به چند موضوع انجام شود
قاعده تعدد		رفتارهای مواد ۴ و ۸ نسبت به موضوعات مختلف باشد
قاعده تعدد		رفتارهای مواد ۵ و ۸ نسبت به موضوعات مختلف باشد

تکرار جرم:

در جرایم مربوط به مواد مخدر و روان گردان، تکرار جرم، قواعد مخصوص به خود را دارد که در مواد ۲، ۵ (بند های ۴، ۵ و ۶)، ۶ و ۹ قید شده است.

در پرونده های مربوط به این جرایم صرفا سابقه مواد مخدر اهمیت دارد و سابقه ارتکاب سایر جرایم موثر نیست (البته بالعکس آن در تکرار جرم موثر است مثل اینکه فردی سرقت کرده باشد و سابقه مواد مخدر داشته باشد)

منظور از سابقه موثر در پرونده های مواد مخدر، سابقه مندرج در ماده ۳۹ ق.م.م.م. است نه سابقه کیفری موثر موضوع ماده ۲۵ ق.م.ا. و حتی اگر مشمول مرور زمان شده باشد همچنان تکرار در جرم در نظر گرفته می شود.

- در خصوص مواد مخدر: سابقه بعد از سال ۶۷ (تاریخ تصویب ق.م.م.م.) ملاک است.

- در خصوص مواد روان گردان غیر دارویی: سابقه بعد از سال ۸۹ (اصلاح ق.م.م.م.) ملاک است زیرا در این سال مواد روان گردان غیر دارویی در این قانون جرم انگاری شد.

در سابقه مواد مخدر می بایست موضوع جرم سابق با جرم فعلی یکسان باشد (از حیث موضوع) مثلاً اگر سابقه قبلی مواد ۴ و ۵ بوده جرم فعلی نیز باید مواد ۴ و ۵ باشد و الا اگر سابقه قبلی مثلاً تریاک (موضوع مواد ۴ و ۵) بوده و جرم فعلی هروئین (موضوع ماده ۸) باشد تکرار محقق نمی شود.

در خصوص بندهای ۴، ۵ و ۶ ماده ۵ و ماده ۹ علاوه بر موضوع، باید در بندهای ارتكابی نیز تطابق وجود داشته باشد. یعنی تکرار همان بند منجر به تشدید مجازات می شود. مثلاً در خصوص هروئین اگر قبلاً سابقه بند ۱ ماده ۸ را داشته و الان مرتکب بند ۲ ماده ۸ شده تکرار محقق نمی شود.

اما در در خصوص ماده ۶ که راجع به بندهای ۱، ۲ و ۳ مواد ۴ و ۵ است چه تکرار همان بند باشد یا بندهای دیگر، تکرار محقق می شود.

مثال: اگر شخصی برای بار اول اقدام به فروش ۵۰ گرم تریاک کند و برای بار دوم مرتکب نگهداری ۵ کیلو تریاک شود هر چند حسب مورد به ترتیب مشمول بند ۱ ماده ۴ و بند ۳ ماده ۵ می شود اما به استناد ماده ۶ مشمول تکرار می شود.

در خصوص تکرار موضوع ماده ۹ یعنی اگر در بار چهارم میزان مواد به ۳۰ گرم برسد مرتکب اعدام و الا مشمول مجازات مندرج در ذیل ماده ۹ خواهد شد، رسیدن مواد به میزان بیش از ۳۰ گرم در بار چهارم موضوعیت دارد و اگر مواد در کمتر از مرحله چهارم یا بیشتر از مرحله چهارم به ۳۰ گرم برسد مشمول تشدید مقرر در ماده ۹ نمی شود.

مجازات جرایم موضوع ماده ۴:

میزان مواد	مجازات	مجازات تکرار
بند ۱ (تا ۵۰ گرم)	تا ۶ میلیون ریال و تا ۵۰ ضربه شلاق	۱- در اثر تکرار، میزان مواد به بیش از ۵ کیلو نمی رسد: مرتکبین جرایم مذکور در هر یک از بندهای ۱، ۲ و ۳ دو ماده ۴ و ۵ در صورت تکرار جرم مذکور در همان بند یا هر یک از بندهای دیگر برای بار دوم به یک برابر و نیم، برای بار سوم به دو برابر و در مرتبه های بعد به ترتیب دو و نیم، سه، سه و نیم و... برابر مجازات [متناسب] جرم جدید محکوم خواهند شد. مجازات شلاق برای بار دوم به بعد، حداکثر ۷۴ ضربه است. (ماده ۶)
بند ۲ (بیش از ۵۰ گرم تا ۵۰۰ گرم)	از ۶ میلیون تا ۷۵ میلیون ریال و ۲۰ تا ۷۴ ضربه شلاق و در صورتی که دادگاه لازم بداند تا ۳ سال حبس	۲- در اثر تکرار میزان مواد به بیش از ۵ کیلو می رسد: چنانچه در نتیجه تکرار جرایم موضوع بندهای مذکور از ماده ۴ میزان مواد به بیش از ۵ کیلو گرم برسد مرتکب به مجازات اعدام [لازم است به ماده ۴۵ الحاقی ۹۶ رجوع شود] و مصادره اموال ناشی از همان جرم محکوم می شود (ماده ۶)
بند ۳ (بیش از ۵۰۰ گرم تا ۵ کیلو)	از ۷۵ میلیون تا ۳۰۰ میلیون ریال و ۵۰ تا ۷۴ ضربه شلاق و ۳ تا ۱۵ سال حبس	

۱- مثال: شخصی سابقه محکومیت به جرم حمل ۱۵ گرم تریاک (مشمول بند ۱ ماده ۵) دارد و مجدداً به جرم فروش ۵۰۱ گرم حشیش (مشمول بند ۳ ماده ۴ یعنی ۷۵ میلیون ریال و ۵۰ ضربه شلاق و ۳ سال حبس) دستگیر می شود؛ در این صورت با توجه به سابقه وی و اینکه میزان مواد به بیش از ۵ کیلو نمی رسد به یک برابر و نیم مجازات متناسب جرم جدید یعنی ۱۱۲ میلیون ریال و ۷۵ ضربه شلاق و ۴/۵ سال محکوم می شود. البته وفق قسمت آخر ماده مربوط، یک ضربه از شلاق کسر می شود.

بند ۴ (بیش از ۵ کیلو)	اعدام [لازم است به ماده ۴۵ الحاقی ۹۶ رجوع شود] و مصادره اموال ناشی از همان جرم
--------------------------	---

مجازات جرایم موضوع ماده ۵:

میزان مواد	مجازات	مجازات تکرار
بند ۱ (تا ۵۰ گرم)	تا ۴,۵ میلیون ریال و تا ۵۰ ضربه شلاق	۱- در اثر تکرار میزان مواد به بیش از ۵ کیلو نمی رسد: مرتکبین جرایم مذکور در هر یک از بندهای ۱، ۲ و ۳ دو ماده ۴ و ۵ در صورت تکرار جرم مذکور در همان بند یا هر یک از بند های دیگر برای بار دوم به یک برابر و نیم، برای بار سوم به دو برابر و در مرتبه های بعد به ترتیب دو و نیم، سه، سه و نیم و... برابر مجازات [متناسب] جرم جدید محکوم خواهند شد. مجازات شلاق برای بار دوم به بعد، حداکثر ۷۴ ضربه است ... (ماده ۶)
بند ۲ (بیش از ۵۰ تا ۵۰۰ گرم)	۷,۵ تا ۲۲,۵ میلیون ریال و ۱۰ تا ۷۴ ضربه شلاق	۲- در اثر تکرار میزان مواد به بیش از ۵ کیلو می رسد: چنانچه در نتیجه تکرار جرایم مذکور از دو ماده ۴ و ۵ یا بندهای مذکور در ماده ۵ مواد به بیش از ۵ کیلوگرم برسد به دو برابر مجازات [متناسب] بند ۴ از ماده ۵ محکوم خواهد شد. (ماده ۶)
بند ۳ (بیش از ۵۰۰ گرم تا ۵ کیلو)	۲۲,۵ تا ۹۰ میلیون ریال و ۴۰ تا ۷۴ ضربه شلاق و ۲ تا ۵ سال حبس	برای بار دوم [یعنی فقط تکرار همین بند ۴] علاوه بر مجازات های مذکور [متناسب]، به جای جریمه، مصادره اموال ناشی از همان جرم، و برای بار سوم اعدام [لازم است به ماده ۴۵ الحاقی ۹۶ رجوع شود] و مصادره اموال ناشی از همان جرم
بند ۴ (بیش از ۵ کیلو تا ۲۰ کیلو)	۹۰ تا ۳۰۰ میلیون ریال و ۵۰ تا ۷۴ ضربه شلاق و ۵ تا ۱۰ سال حبس	اعدام [لازم است به ماده ۴۵ الحاقی ۹۶ رجوع شود] و مصادره اموال ناشی از همان جرم
بند ۵ (بیش از ۲۰ تا ۱۰۰ کیلو)	علاوه بر مجازات مقرر در بند ۴ به ازای هر کیلو ۲ میلیون ریال به مجازات جزای نقدی مرتکب اضافه می گردد ^۲	اعدام [لازم است به ماده ۴۵ الحاقی ۹۶ رجوع شود] و مصادره اموال ناشی از همان جرم
بند ۶ (بیش از ۱۰۰ کیلو)	علاوه بر مجازات جریمه و شلاق مقرر در بندهای ۴ و ۵، حبس ابد [لازم است به ماده ۴۵ الحاقی ۹۶ رجوع شود]	اعدام [لازم است به ماده ۴۵ الحاقی ۹۶ رجوع شود] و مصادره اموال ناشی از همان جرم

^۱ - مثال: شخصی سابقه محکومیت به جرم حمل ۲ کیلو تریاک (مشمول بند ۳ ماده ۵) دارد و مجدداً به جرم فروش ۴ کیلو شیره تریاک (مشمول بند ۳ ماده ۴) دستگیر می شود. در این حالت با توجه به اینکه در نتیجه تکرار جرم، میزان مواد به بیش از ۵ کیلو رسیده و جرایم ارتكابی تلفیقی از دو ماده ۴ و ۵ می باشد مجازات وی دو برابر مجازات متناسب بند ۴ ماده ۵ خواهد بود. یعنی ابتدا با توجه به میزان مواد (۶ کیلو) مجازات متناسب از ماده ۵ (بند ۴) (که عبارت است از ۱۰۴ میلیون ریال و ۵۱/۵ ضربه شلاق و ۵ سال و ۱۲۰ روز حبس) تعیین و مرتکب را به دو برابر این مجازات محکوم می شود.

^۲ - یعنی علاوه بر ۳۰۰ میلیون ریال جریمه و ۷۴ ضربه شلاق و ۱۰ سال حبس که مجازات متناسب با حداقل این بند (۲۰ کیلو) است به ازای هر کیلو، ۲ میلیون ریال به جریمه وی اضافه می شود.

مجازات تکرار	مجازات	میزان مواد
ماده ۹ - مجازات های مرتکبین جرایم مذکور در بندهای ۱ تا ۵ ماده ۸ [در صورت تکرار جرم مذکور در همان بند] برای بار دوم یک برابر و نیم مجازات مذکور در هر بند و برای بار سوم دو برابر میزان مقرر در هر بند خواهد بود. مجازات شلاق برای بار دوم به بعد، حداکثر ۷۴ ضربه می باشد. چنانچه در مرتبه چهارم مجموع مواد مخدر در اثر تکرار به ۳۰ گرم برسد مرتکب در حکم مفسد فی الارض است و به مجازات اعدام [لازم است به ماده ۴۵ الحاقی ۹۶ رجوع شود] محکوم می شود. حکم اعدام در صورت مصلحت در محل زندگی محکوم و در ملا عام اجرا خواهد شد. چنانچه مجموع مواد مخدر در مرتبه چهارم در اثر تکرار به ۳۰ گرم نرسد مرتکب به ۶۰ تا ۹۰ میلیون ریال جریمه نقدی ۱۰ تا ۱۵ سال حبس و ۳۰ تا ۷۴ ضربه شلاق محکوم می شود.	از ۷۵۰ هزار ریال تا ۱,۵ میلیون	بند ۱ (تا ۵ سانتی گرم)
	و ۲۰ تا ۵۰ ضربه شلاق	بند ۲ (بیش از ۵ سانتی گرم تا ۱ گرم)
	از ۳ میلیون تا ۹ میلیون ریال جریمه	بند ۳ (بیش از ۱ گرم تا ۴ گرم)
	و ۳۰ تا ۷۰ ضربه شلاق	بند ۴ (بیش از ۴ گرم تا ۱۵ گرم)
	از ۱۲ میلیون تا ۳۰ میلیون ریال	بند ۵ (بیش از ۱۵ گرم تا ۳۰ گرم)
	و ۲ تا ۵ سال حبس و ۳۰ تا ۷۰ ضربه شلاق	بند ۶ (بیش از ۳۰ گرم)
از ۳۰ میلیون تا ۶۰ میلیون ریال	اعدام [لازم است به ماده ۴۵ الحاقی ۹۶ رجوع شود] و مصادره اموال ناشی از همان جرم	
و ۵ تا ۸ سال حبس		
و ۳۰ تا ۷۴ ضربه شلاق		
از ۶۰ میلیون تا ۹۰ میلیون ریال		
و ۱۰ تا ۱۵ سال حبس و ۳۰ تا ۷۴ ضربه		
شلاق محکوم می شود.		

مصرف مواد

اول - استعمال یا مصرف تفنی مواد:

ماده ۱۹ - «افراد غیر معتادی که مواد مخدر یا روان گردان های صنعتی غیر داروئی استعمال نمایند، بر حسب نوع مواد به شرح ذیل مجازات می شوند:

۱- استعمال مواد مذکور در ماده ۴ به بیست تا هفتاد و چهار ضربه شلاق و یک و نیم میلیون تا هفت و نیم میلیون ریال جزای نقدی.

۲- استعمال مواد مذکور در ماده ۸ به پنجاه تا هفتاد و چهار ضربه شلاق و سه تا ده پانزده میلیون ریال جزای نقدی.»

ماده ۴۰ - «هر کس عالماً عامداً به قصد تبدیل یا تولید مواد مخدر یا روان گردان های صنعتی غیر داروئی، مبادرت به ساخت، خرید، فروش، نگهداری، حمل، ورود، صدور و عرضه مواد صنعتی و شیمیائی از قبیل ایندیریداستیک، اسید انتراتیلیک، اسید فنیل استیک، کلرور استیل و سایر مواد مندرج در جداول یک و دو ضمیمه به ماده ۱۲ کنوانسیون مبارزه با قاچاق مواد مخدر و داروهای روان گردان مصوب ۱۹۸۸ میلادی و اصلاحات و الحاقات بعدی آن بنماید، همچنین نسبت به ورود، خرید، فروش، ساخت، مصرف و نگهداری یا صدور **کدئین** و **متادون** اقدام نماید با رعایت تناسب و با توجه به مقدار مواد حسب مورد به مجازات های مقرر در ماده ۵ قانون مبارزه با مواد مخدر محکوم خواهد شد.»

ارجاع ماده ۴۰ در مورد مجازات مصرف کدئین و متادون به ماده ۵ با مشکل مواجه است زیرا مجازات های ماده ۵ بر اساس میزان مواد تعیین می شود در حالی که در صورت مصرف، موادی باقی نمی ماند که بر اساس میزان آن، مجازات مصرف کننده طبق ماده ۵ تعیین شود. به همین دلیل در خصوص قابل مجازات بودن مصرف کدئین و متادون سه نظر وجود دارد:

۱- با توجه به ارجاع ماده ۴۰ به ماده ۵ و اینکه مواد مخدر ماده ۵ همان مواد مخدر ماده ۴ است و در بند ۱ ماده ۱۹ برای استعمال مواد مخدر موضوع ماده ۴ مجازات تعیین شده لذا در مورد کدئین و متادون نیز مجازات بر اساس بند ۱ ماده ۱۹ تعیین می شود.

۲- ماده ۴۰ به ماده ۵ ارجاع داده نه ماده ۱۹ و چون در متنازع فیه امکان تعیین مجازات طبق ماده ۵ وجود ندارد دادگاه باید مجازات جایگزین حبس صادر کند. به خصوص اینکه مطابق قانون جدید مجازات اسلامی در مواردی که برای عمل مجرمانه در قانون مجازات تعیین نشده باشد مجازات جایگزین حبس داده می شود.

۳- ماده ۴۰ به ماده ۵ ارجاع داده نه ماده ۱۹، مضافاً مشکل ماده ۴۰ قبل از ق.م.ا. جدید ایجاد شده و حکم آن به اعمال ممنوع سابق بر آن قابل تسری نیست. لذا مصرف کدئین و متادون جرم نیست.

دوم - اعتیاد یا مصرف به علت وابستگی به مواد:

ماده ۱۵ - معتادان مکلفند با مراجعه به مراکز مجاز دولتی، غیردولتی یا خصوصی و یا سازمان‌های مردم نهاد درمان و کاهش آسیب، اقدام به ترک اعتیاد نمایند. معتادی که با مراجعه به مراکز مذکور نسبت به درمان خود اقدام و گواهی تحت درمان و کاهش آسیب دریافت نماید، چنانچه تجاهر به اعتیاد^۱ ننماید از تعقیب کیفری معاف می‌باشد. معتادانی که مبادرت به درمان یا ترک اعتیاد ننمایند، مجرمند.

ماده ۱۶ - معتادان ... فاقد گواهی موضوع ماده (۱۵) و متجاهر به اعتیاد، با دستور مقام قضایی برای مدت یک تا سه ماه در مراکز دولتی و مجاز درمان و کاهش آسیب نگهداری می‌شوند. تمدید مهلت برای یک دوره سه ماهه دیگر با درخواست مراکز مذکور بلامانع است. با گزارش مراکز مذکور و بنابر نظر مقام قضایی، چنانچه معتاد آماده تداوم درمان طبق ماده (۱۵) این قانون باشد، تداوم درمان وفق ماده مزبور بلامانع می‌باشد.

با امعان نظر به مواد مزبور نتایج زیر حاصل می شود:

از تعقیب کیفری معاف می‌باشد.	تجاهر به اعتیاد نماید	معتادی که با مراجعه به مراکز مذکور نسبت به درمان خود اقدام و گواهی تحت درمان و کاهش آسیب دریافت نماید	معتادان مکلفند با مراجعه به مراکز مجاز دولتی، غیردولتی یا خصوصی و یا سازمان‌های مردم نهاد درمان و کاهش آسیب، اقدام به ترک اعتیاد نمایند.
با دستور مقام قضایی برای مدت یک تا سه ماه در مراکز دولتی و مجاز درمان و کاهش آسیب نگهداری می‌شوند.	تجاهر به اعتیاد بنماید	معتادانی که مبادرت به درمان یا ترک اعتیاد ننمایند	
با دستور مقام قضایی برای مدت یک تا سه ماه در مراکز دولتی و مجاز درمان و کاهش آسیب نگهداری می‌شوند.	تجاهر به اعتیاد نماید تجاهر به اعتیاد بنماید		

نظریات شماره ۸۰۰۱/۷-۸۹/۱۲/۲۲، ۷۳۰۰۱/۷-۸۹/۱۱/۲۵ و ۷/۳۶۱۹-۹۰/۷/۱۲ اداره حقوقی قوه قضاییه نیز موید این نظر است.

^۱ - تجاهر ممکن است ناشی از ظاهر معتاد باشد (مثل چهره، راه رفتن، البسه) یا ناشی از مصرف در علن باشد (مثل مصرف در پارک، خیابان) یا ناشی از رفتار معتاد باشد (مثل پرخاشگری)

اما نظر استاد اعظمی به شرح زیر می باشد:

از تعقیب کیفری معاف می باشد.	تجاهر به اعتیاد نماید	معتادی که با مراجعه به مراکز مذکور نسبت به درمان خود اقدام و گواهی تحت درمان و کاهش آسیب دریافت نماید	معتادان مکلفند با مراجعه به مراکز مجاز دولتی، غیردولتی یا خصوصی و یا سازمان های مردم نهاد درمان و کاهش آسیب، اقدام به ترک اعتیاد نمایند.
سکوت ماده ۱۶	تجاهر به اعتیاد بنماید		
سکوت ماده ۱۶	تجاهر به اعتیاد نماید	معتادانی که مبادرت به درمان یا ترک اعتیاد نمایند مجرمند [سکوت در مورد مجازات]	
با دستور مقام قضایی برای مدت یک تا سه ماه در مراکز دولتی و مجاز درمان و کاهش آسیب نگهداری می شوند.	تجاهر به اعتیاد بنماید		

بنابراین در موارد سکوت ماده ۱۶ باید قرار منع تعقیب صادر شود. هر چند برخی معتقدند به استناد ق.م.ا. این جرایم درجه ۷ تلقی می شود.